

Uočavanje i otkrivanje prijevара u financijskim izvještajima malih i srednjih poduzeća

Klarić, Renata

Graduate thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:068447>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Specijalistički diplomski stručni studij
Smjer – Ekonomika poduzetništva

**Uočavanje i otkrivanje prijevара u financijskim izvještajima
malih i srednjih poduzeća**

Diplomski rad

Renata Klarić

Zagreb, listopad 2024.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Specijalistički diplomski stručni studij
Smjer - Ekonomika poduzetništva

Uočavanje i otkrivanje prijevara u financijskim izvještajima
malih i srednjih poduzeća

Finding and detecting fraud in financial statements of small and
medium sized enterprises

Diplomski rad

Student: Renata Klarić

JMBAG: 0067513915

Mentor: Doc. dr. sc. Mateja Brozović

Zagreb, listopad 2024.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija.

Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog izvora te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Klarić Renata

(vlastoručni potpis studenta)

Zagreb, 11. 10. 2024.

(mjesto i datum)

STATEMENT ON THE ACADEMIC INTEGRITY

I hereby declare and confirm by my signature that the final thesis is the sole result of my own work based on my research and relies on the published literature, as shown in the listed notes and bibliography.

I declare that no part of the thesis has been written in an unauthorized manner, i.e., it is not transcribed from the non-cited work, and that no part of the thesis infringes any of the copyrights. I also declare that no part of the thesis has been used for any other work in any other higher education, scientific or educational institution.

Klarić Renata

(personal signature of the student)

Zagreb, 11. 10. 2024.

(place and date)

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. sc. Mateji Brozović što je prihvatila mentorstvo i svojim stručnim savjetima pomogla mi u izradi ovog diplomskog rada. Hvala Vam na ukazanom povjerenju i neizmjernom strpljenju.

Veliko hvala mom suprugu koji je uvijek bio tu uz mene kao moralna podrška i što je vjerovao u moj uspjeh. Hvala roditeljima i bližoj obitelji na svakoj utjesi i pohvali.

Zahvaljujem se svima koji su sudjelovali u istraživanju za potrebe diplomskog rada.

Ovaj rad posvećujem svojoj voljenoj djeci, ponosna sam što sam baš vaša majka.

SAŽETAK

Financijski izvještaji pokazuju „zdravstveno stanje“ svakog poduzeća. Prikazuju koliko uspješno pojedino poduzeće posluje. Stoga je od velike važnosti da ti izvještaji budu istiniti i fer prikazani svim zainteresiranim korisnicima. Jednako je važno i unutarnjim i vanjskim korisnicima izvještaja da su podaci koji se nalaze u financijskim izvještajima točni i dosljedni kako bi mogli donijeti ispravne poslovne odluke. Riziku od prijevarnog financijskog izvještavanja izložena su sva poduzeća bez obzira na njihovu veličinu. Mikro, mala i srednja poduzeća zbog svoje jednostavnosti poslovanja i ograničenih financijskih sredstava podložnija su prijevarama, a počinitelji su sve više inovativniji u provođenju i prikriivanju svojih prijevernih postupaka.

Cilj ovog rada jest prikazati specifičnosti prijevara u odnosu na pogreške u financijskim izvještajima, kolika je važnost transparentnog financijskog izvještavanja u sustavu korporativnog upravljanja. Prikazani su mehanizmi i metode koje su korištene prilikom otkrivanja prijevara u financijskom izvještavanju. Također su navedene i objašnjene prednosti i nedostaci malih i srednjih poduzeća u uspostavljanju i korištenju mehanizama sprječavanja i otkrivanja prijevara u financijskim izvještajima.

Istraživanjem je prikazano koje vrste prijevara su otkrivene u financijskim izvještajima, tko su sudionici u nastanku prijevare, koji su indikatori upućivali na prijevaru, koje metode su korištene u otkrivanju nastalih prijevara, koliko je važno iskustvo i edukacija za otkrivanje prijevara. Prikupljanje potrebnih podataka provedeno je putem anketnog upitnika, koji je bio poslan menadžerima i računovođama iz uzorka mikro, malih i srednjih poduzeća.

KLJUČNE RIJEČI: *Prijevarno financijsko izvještavanje, mala i srednja poduzeća, mehanizmi i metode otkrivanja prijevara i pogrešaka, forenzična revizija, revizija financijskih izvještaja.*

SUMMARY

Financial statements show the "health" of each company. They show how successfully an individual company operates. Therefore, it is of great importance that these reports are truthful and fairly presented to all interested users. It is equally important for both internal and external users of the report that the data contained in the financial statements are accurate and consistent in order to be able to make correct business decisions. All companies, regardless of their size, are exposed to the risk of fraudulent financial reporting. Micro, small and medium enterprises, due to their simplicity of operation and limited financial resources, are more susceptible to fraud, and the perpetrators are increasingly innovative in implementing and concealing their fraudulent procedures.

The aim of this paper is to show the specifics of fraud in relation to errors in financial statements, the importance of transparent financial reporting in the corporate governance system. Mechanisms and methods used to detect fraud in financial reporting are presented. The advantages and disadvantages of small and medium-sized enterprises in establishing and using mechanisms to prevent and detect fraud in financial statements are also listed and explained.

The research showed what types of fraud were discovered in financial statements, who were involved in the creation of fraud, what indicators pointed to fraud, what methods were used to detect fraud, how important experience and education are for fraud detection. The collection of the necessary data was carried out through a survey questionnaire, which was sent to managers and accountants from a sample of micro, small and medium-sized enterprises.

Keywords: *Fraudulent financial reporting, small and medium enterprises, Mechanisms and methods of fraud and error detection, Forensic audit, Audit of financial statements.*

Sadržaj rada

1. Uvod.....	1
1.1 Predmet i cilj rada.....	1
1.2 Izvori podataka i metode prikupljanja.....	2
1.3 Sadržaj i struktura rada.....	2
2. POGREŠKE I PRIJEVARE U FINACIJSKIM IZVJEŠTAJIMA	3
2.1 Važnost transparentnog financijskog izvještavanja u sustavu korporativnog upravljanja	3
2.2 Osnovne vrste pogrešaka i prijevare koje nastaju u poduzeću	6
2.3 Prijevarno financijsko izvještavanje kao jedna od vrsta prijevare.....	9
2.4 Izloženost malih i srednjih poduzeća prijevarnom financijskom izvještavanju	11
3. MEHANIZMI I METODE OTKRIVANJA PRIJEVARA U FINACIJSKOM IZVJEŠTAVANJU.....	14
3.1. Rani indikatori upozorenja na prijevare	14
3.2. Metode prepoznavanja rizika prijevare	18
3.3. Sustav internih kontrola poduzeća kao interni mehanizam u sprječavanju i otkrivanju prijevarnog financijskog izvještavanja	20
3.4. Revizija financijskih izvještaja i forenzična revizija kao eksterni mehanizmi u otkrivanju prijevarnog financijskog izvještavanja	27
3.5. Prednosti i nedostaci malih i srednjih poduzeća u uspostavljanju i korištenju mehanizama sprečavanja i otkrivanja prijevare u financijskim izvještajima	30
4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE IZLOŽENOSTI MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA PRIJEVARNOM FINACIJSKOM IZVJEŠTAVANJU.....	35
4.1. Problem i cilj provođenja empirijskog istraživanja.....	35
4.2. Metode provođenja empirijskog istraživanja	35
4.3. Analiza i interpretacija rezultata empirijskog istraživanja	36
4.4. Ograničenja provedenog empirijskog istraživanja	47
5. ZAKLJUČAK	48
Literatura	50
Popis grafikona.....	53
Popis slika	53
Popis tablica	53
Prilozi	54
Životopis.....	60

1. Uvod

Financijsko izvještavanje jedan je od mehanizama korporativnog upravljanja te je namijenjeno smanjenju informacijske asimetrije koja je nastala kad je funkcija upravljanja odvojena od funkcije vlasništva. Da bi vlasnici i ostali korisnici financijskih izvještaja mogli donositi kvalitetne poslovne odluke, ključno je da prezentirana slika o poduzeću putem financijskih izvještaja ne bude iskrivljena prijevarama i pogreškama. Budući da su prijevare namjerne, u pravilu ih je teže otkriti, a prijevarnom financijskom izvještavanju su izložene sve veličine poduzeća. Pritom su mala i srednja poduzeća specifična u odnosu na velika poduzeća. S jedne strane ih karakterizira jednostavnije poslovanje nego što je to slučaj kod velikih poduzeća, ali s druge strane uglavnom imaju manje resursa na raspolaganju za uspostavljanje učinkovitih mehanizama otkrivanja i sprječavanja prijevarnog financijskog izvještavanja.

1.1 Predmet i cilj rada

Predmet ovog rada jest prikazati koje su to sve prijevare i pogreške koje se događaju u financijskim izvještajima, te na koji način ih uočiti i kako ih na vrijeme spriječiti. Prijevare se događaju na globalnoj razini, a prevaranti su sve inovativniji u njihovom smišljanju i provođenju. Potrebno je upoznati čitatelje sa vrstama prijevara i pogrešaka koje nastaju, kako nastaju, te ne koji način ih uočiti i spriječiti. Menadžeri, ali i interni i eksterni revizori moraju unaprjeđivati svoja znanja i vještine u ophođenju s prevarantima, te traženju načina kako spriječiti da se prijevare i pogreške ponove. Potrebno je utvrditi koliko često dolazi do pogrešaka i prijevara u financijskim izvještajima u Republici Hrvatskoj.

Glavni ciljevi diplomskog rada su: 1) istražiti koje su specifičnosti prijevara u odnosu na pogreške u financijskim izvještajima, 2) sistematizirati mehanizme unutar i izvan poduzeća koji mogu imati ulogu u otkrivanju i sprječavanju prijevarnog financijskog izvještavanja, 3) istražiti učestalost, načine provođenja, sudionike i mehanizme zaštite od prijevara u financijskim izvještajima kod malih i srednjih poduzeća.

1.2 Izvori podataka i metode prikupljanja

U ovome diplomskom radu za izradu teorijskog dijela rada korištena je znanstvena i stručna literatura, kao što su knjige iz revizije i računovodstva, te forenzične revizije. Korišteni su također i znanstveni te stručni članci usko povezani s metodama otkivanja pogrešaka i prijevara u financijskim izvještajima poduzeća. Metode istraživanja korištene u radu su metoda analize, induktivna metoda, metoda klasifikacije te metode deskriptivne statistike.

1.3 Sadržaj i struktura rada

U teorijskom dijelu rada detaljnije je objašnjeno zašto je važno transparentno i istinito financijsko izvještavanje te koje su stavke financijskih izvještaja posebno izložene riziku prijave. Također su sistematizirani mehanizmi koji se mogu koristiti preventivno ili detektivno za otkrivanje ili sprječavanje prijave, kao što su interne kontrole poduzeća, interna revizija, revizija financijskih izvještaja te forenzična revizija. Sve navedeno spušta se na razinu malih i srednjih poduzeća, kako bi se istražile specifičnosti njihovog financijskog izvještavanja te koje su njihove prednosti i nedostaci u sprječavanju i otkrivanju prijevornog financijskog izvještavanja u odnosu na velika poduzeća. Istraživački dio orijentiran je na stvarno stanje učestalosti otkrivanja prijave u malim i srednjim poduzećima na teritoriju Republike Hrvatske. Ovim istraživanjem želi se otkriti koje vrste prijave su otkrivene u financijskim izvještajima, tko su sudionici u nastanku prijave, koji su indikatori upućivali na prijavu, koje metode su korištene u otkrivanju nastalih prijave, koliko je važno iskustvo i edukacija za otkrivanje prijave itd. Prikupljanje potrebnih podataka provedeno je putem anketnog upitnika, koji je bio poslan menadžerima i računovođama iz uzorka mikro, malih i srednjih poduzeća.

2. POGREŠKE I PRIJEVARE U FINACIJSKIM IZVJEŠTAJIMA

2.1 Važnost transparentnog financijskog izvještavanja u sustavu korporativnog upravljanja

Korporativno upravljanje je skup procesa, pravila i prakse kojima se upravlja poslovanjem poduzeća. To uključuje kako se poduzeće vodi, kako se donose odluke, kako se osigurava odgovornost prema dioničarima i interesnim skupinama (vlasnicima, menadžerima, zaposlenicima, kupcima, dobavljačima, državama). Glavni cilj korporativnog upravljanja je osigurati da poduzeće posluje transparentno, odgovorno i u skladu s interesima dioničara. Kako bi se to postiglo sastavljaju se financijski izvještaji kojima je cilj pružiti informacije o financijskom položaju poduzeća, uspješnosti poslovanja te novčanom toku poduzeća koje je ostvarilo (Tušek, 2008).

Financijski izvještaji kao nositelji računovodstvenih informacija, važan su segment za donošenje racionalnih poslovnih odluka. Oni su glavni izvor financijskih informacija unutar poduzeća. „Financijsko izvještavanje mora osigurati upotrebljive informacije sadašnjim i potencijalnim investitorima, kreditorima te ostalim zainteresiranim korisnicima kako bi mogli donijeti racionalnu odluku o investiranju ili kreditiranju tog poduzeća. Također mora pružiti informacije koje će pomoći korisnicima da procjene iznose, vrijeme i neizvjesnost budućih novčanih primitaka. Financijsko izvještavanje mora informirati o ekonomskim resursima i funkciji tih resursa u poduzeću, učincima transakcija i događaja koji utječu na promjenu tih resursa“ (Tušek, 2008).

Informiranje o financijskom položaju, uspješnosti i novčanom toku poduzeća, te kontrole vlasnika, ostvaruje se sastavljanjem i predočavanjem financijskih izvještaja koji pružaju informaciju o kapitalu, imovini, obvezama, prihodima i rashodima, dobit i gubitke, te o novčanim tokovima.

Prema Zakonu o računovodstvu godišnje financijske izvještaje sačinjavaju:

- izvještaj o financijskom položaju (bilanca)
- račun dobiti i gubitka
- izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti
- izvještaj o novčanim tokovima
- izvještaj o promjenama kapitala
- bilješke uz godišnje financijske izvještaje

Ovih pet financijskih izvještaja sastavljaju samo poduzeća koja se smatraju velikim poduzetnicima i koji primjenjuju Međunarodne standarde financijskog izvješćivanja, te srednji poduzetnici koji primjenjuju Hrvatske standarde financijskog izvješćivanja. Mikro i mala poduzeća koja nisu društva od posebnog interesa, sastavljaju samo bilancu, račun dobiti i gubitka te bilješke uz financijske izvještaje (ZOR, 2024).

Bilanca prikazuje imovinu kojom poduzeće raspolaže te izvore financiranja te imovine na određen dan. Bilanca je statičkog obilježja jer pokazuje imovinu, obveze i kapital poduzeća u određenom trenutku. Drugi naziv za bilancu je izvještaj o financijskom položaju (*statement of financial position*) koji pokazuje trenutačni presjek odnosno sliku financijskog položaja poduzeća.

Izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti je financijski izvještaj koji prikazuje prihode, rashode te rezultat poslovanja poduzeća tijekom određenog razdoblja. Ovaj izvještaj omogućava uvid u to koliko je poduzeće generiralo prihoda, koje su vrste troškova imali te na kraju pokazuje je li poduzeće ostvarilo dobit ili gubitak u tom razdoblju. Dok bilanca pokazuje sliku financijskog položaja poduzeća na određeni dan, izvještaj o dobiti pokazuje uspješnost poslovanja kroz određeno razdoblje, većinom je to jedna poslovna godina. Može se sastaviti i za kraća obračunska razdoblja ukoliko za to ima potrebe.

Račun dobiti i gubitka sastoji se od prihoda i rashoda. Prihodi su priljev novčanih sredstava koji proizlaze iz redovnih aktivnosti u poslovanju, povećavaju ekonomsku korist poduzeća. Prihodi se dijele na poslovne, financijske i izvanredne prihode. Rashodi smanjuju ekonomsku korist. To je najčešće odljev novčanih sredstava, stvaranje obveza i iscrpljivanje imovine što rezultira smanjenjem kapitala poduzeća. Rashodi se također dijele na poslovne, financijske i izvanredne rashode.

Izvještaj o promjeni kapitala ili glavnice prikazuje cjelovitu informaciju o uspješnosti poslovanja poduzeća. Sadrži poziciju neto dobiti ili gubitka razdoblja koja je iskazana u računu dobiti i gubitka. Sadrži također i sve ostale promjene koje se iskazuju na pozicijama glavnice poduzeća. Iskazuju se one promjene koje su posljedica izravnog povećanja ili smanjenja glavnice kao što su naprimjer: isplata dividendi, dokapitalizacija, smanjenje temeljnog kapitala, te promjene o dobitcima i gubitcima razdoblja koji su izravno priznati u glavnici. Izvještaj o promjeni kapitala iskazuje povećanje ili smanjenje neto imovine i prikazuje promjene kapitala između dva datuma bilance. Ovaj izvještaj obavezan je za sastavljanje kod srednjih i velikih poduzeća (Tušek, 2008).

Izvještaj o novčanom toku osigurava informacije o promjenama u financijskom položaju tijekom obračunskog razdoblja. Te prvenstveno služi za praćenje kretanja gotovine i ekvivalenata gotovine u poduzeću tijekom određenog razdoblja. Iako se ne bavi izravno promjenama u strukturi imovine, obveza i kapitala na isti način kao bilanca ili izvještaj o dobiti i gubitku, on daje važan uvid u promjene ovih elemenata kroz analizu priljeva i odljeva novca iz različitih poslovnih aktivnosti. Izvještaj o novčanom toku prikazuje primitke i izdatke novca tokom određenog razdoblja. Ovim izvještajem korisnici dobivaju informacije o procjenama budućeg novčanog tijeka te procjenu sposobnosti poduzeća za investiranje. U odnos se stavljaju novčani primitci i novčani izdatci iz poslovnih, financijskih i investicijskih aktivnosti. Utvrđena razlika predstavlja povećanje ili smanjenje novca i novčanih ekvivalenata (Tušek, 2008).

Bilješke uz obvezne financijske izvještaje prikazuju dodatne informacije koje nisu prezentirane u financijskim izvještajima.

„Prema točki 103. MRS-a 1 bilješke trebaju:

- a. pružiti informaciju o osnovi za sastavljanje financijskih izvještaja i određene računovodstvene politike koje su izabrane i primijenjene za značajne transakcije i poslovne događaje,
- b. objaviti informaciju koju zahtijevaju MRS- ovi, a koja još nije predočena u financijskim izvještajima,
- c. pružiti dodatne informacije koje nisu predočene u samim financijskim izvještajima, ali koje su nužne za fer predočavanje” (Tušek, 2008, str. 34).

Cilj izrade bilješki uz godišnje financijske izvještaje je da se pobliže objasne informacije koje su sadržane u financijskim izvještajima. Bilješke nisu formalno određene pa se razlikuju ovisno o vrsti djelatnosti koju poduzeće obavlja, te o njegovom organizacijskom obliku. Sastavljaju se prema potrebama i zahtjevima korisnika. Bilješke su obvezni sastaviti svi obveznici godišnjih financijskih izvještaja.

Transparentno financijsko izvještavanje je ključno jer omogućava dioničarima, investitorima i javnosti uvid u financijsko stanje poduzeća. Kroz transparentne financijske izvještaje, korisnici mogu bolje razumjeti kako poduzeće posluje, što pomaže u donošenju važnih odluka o ulaganju. Također transparentnost pomaže u izgradnji povjerenja između poduzeća i njegovih dionika te doprinosi stabilnosti tržišta. Financijski izvještaji su podloga za ostvarenje pozitivnih odnosa s dioničarima, kreditorima, kupcima, dobavljačima. Na temelju pozitivnih rezultata poslovanja vlasnici i menadžeri mogu isplatiti bonuse i nagrade. Ponekad je to motiv vlasnicima i menadžerima da mimo zakona prikažu neistinite informacije u izvještajima.

Prijevare u financijskim izvještajima definira netočan prikaz stanja imovine i kapitala, visine prihoda, rashoda i obveza s ciljem da sebi ili drugome pribavi protupravnu imovinsku korist ili ga lažnim prikazivanjem dovede u zabludu i time ga navede na štetu svoje ili tuđe imovine (Štahan, 2017).

Netočno prikazivanje imovine je kazneno djelo prema (Zakonu o trgovačkim društvima). Prekršajnu odgovornost za sastavljanje financijskih izvještaja propisuje Zakon o računovodstvu te opći porezni zakoni i drugi propisi.

2.2 Osnovne vrste pogrešaka i prijevare koje nastaju u poduzeću

Za početak potrebno je objasniti razliku između pogreške i prijevare. Prema Međunarodnom revizijskom standardu (MRevS-u 240) *Revizorove odgovornosti u vezi s prijevarama u reviziji financijskih izvještaja*, prijevare nastaje namjernim pogrešnim prikazom stanja. Prijevare je namjerna radnja s ciljem stjecanja nepravedne koristi ili prikrivanja postupaka koje nisu po zakonu. Primjeri prijevare su : protupravno prisvajanje imovine, krivotvorenje isprava, krivotvoreno knjiženje, knjiženje transakcija koje se nisu dogodile, pogrešno

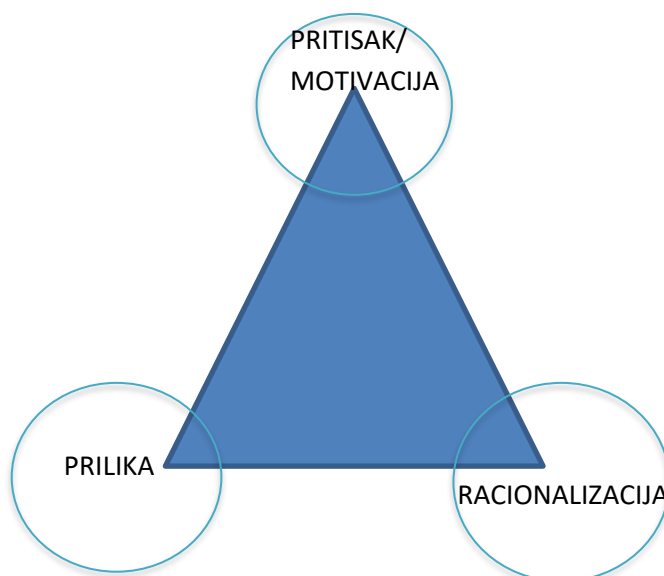
primjenjivanje računovodstvenih politika. „Prijevarena je smišljeni čin i ne događa se omaškom“ (Tušek, Žager, 2008).

Pogreška nastaje kao nenamjerni pogrešni iskaz. Primjeri pogreške su kada dođe do pogrešnog interpretiranja činjenica ili matematičke i tiskarske pogreške. Pogreške u financijskim izvještajima se dogode slučajno. Pogreške se mogu dogoditi kod prikupljanja podataka ili obradi na temelju kojih se kasnije formiraju financijski izvještaji. Pogrešno tumačenje činjenica može dovesti do nepravilne računovodstvene procjene, također pogrešno primjenjivanje računovodstvenih načela može utjecati na vrednovanje, priznavanje, prikazivanje i objavljivanje stvarnog stanja u financijskim izvještajima (Tušek, 2008).

Do računovodstvenih prijevarena dolazi zbog namjernog izostavljanja ili pogrešnog iskazivanja stanja u financijskim izvještajima poduzeća. Cilj takvih postupaka je dovođenje u zabludu korisnika financijskih izvještaja kako bi se stvorila prednost ili korist od lažno iskazanih iznosa i stanja. „Prijevarena je rezultat triju čimbenika, a to su: prisutnost motiviranih prijestupnika, prisutnost potencijalne žrtve, te odsutnosti sposobnog čuvara“ (Duffield i Grabovsky, 2001).

Tri su faktora koja utječu na počinjenje prijevarena, a to su: pritisak (motivacija za prijevarena), prilika (mogućnost za prijevarena) i racionalizacija (opravdanje za prijevarena). Kombinacija ovih faktora može potaknuti osobu da počinji prijevarena. Važno je prepoznati ove čimbenike kako bi se smanjio rizik od prijevarena unutar organizacije.

Slika 1: Trokut prijevarena

Izvor: Izrada autora prema podacima (Rezaee, Riley, 2014, str. 88).

Financijski pritisak je najčešći motiv za počinjenje prijevare. Može se pojaviti iznenada ili mogu biti dugoročno prisutni. Počinitelji su često pohlepni, žele živjeti iznad svojih mogućnosti, imaju visoki osobni dug ili su kreditno nesposobni. Pritisci i poroci kao što su droga, alkohol i kockanje motiviraju većinu prijevara, ali ne i sve. Neki zaposlenici su motivirani osvetom poslodavcu zbog nedovoljnog priznanja za svoj rad ili nezadovoljstvom posla koji obavlja (Albrecht, W.S. i sur., 2000).

Drugi čimbenik ili faktor trokuta prijevare je uočena prilika. Prijevaru jednako mogu počinuti i zaposlenici i vlasnici poduzeća. Čimbenici koji omogućuju počinitelju da izvrši prijevare su: nedostatak internih kontrola koje mogu spriječiti nastanak pogrešaka ili prijevara, zatim neznanje i nesposobnost zaposlenih, nedostatak pristupa informacijama, nedostatak sankcioniranja počinitelja prijevara, nedostatak revizijskih postupaka, te nemogućnost prosuđivanja kvalitete izvedbe (Albrecht, W.S. i sur., 2000).

Zadnji čimbenik trokuta prijevare je racionalizacija odnosno opravdanje za prijevare koju je počinitelj učinio. Počinitelji prijevare traže opravdanja za svoja djela, lažući sami sebe kako je u redu to što su učinili. Opravdanja za svoja djela najčešće potkrepljuju mislima kako nitko neće biti povrijeđen. Zaposlenik opravdava svoje nedjelo time što misli da mu poduzeće duguje dati više i da je to zaslužio svojim radom, te da je to za dobru svrhu. Počinitelj smatra da samo posuđuje novac i da će ga vratiti, te da će se popraviti izvještaji kad prođe financijska kriza (Rezaee, Riley, 2014).

Prema ACFE (Strukovno udruženje ovlaštenih istražitelja prijevara) razlikuju se tri osnovne vrste prijevara. To su: prijevorno financijsko izvještavanje, protupravno prisvajanje imovine, korupcija. Prijevorno financijsko izvještavanje podrazumijeva različite zlouporabe povezane s procesom računovodstvenog izvještavanja s ciljem precjenjivanja ili podcjenjivanja financijskog rezultata kako bi se zadobile određene koristi na štetu korisnika financijskih izvještaja. Protupravno prisvajanje imovine podrazumijeva krađu ili zlouporabu od strane zaposlenika poduzeća i često je popraćeno lažiranjem popratne dokumentacije i evidencija. Korupcija predstavlja direktnu ili indirektnu korist koju zaposlenik stječe zlouporabom svog položaja (Wells, 2017).

Prijevare se može podijeliti na nekoliko vrsta, a najčešće su to zlouporaba imovine i pogrešni iskazi u financijskim izvještajima, tzv. prijevorno financijsko izvještavanje. Zloupotrebu imovine najčešće provode zaposlenici i to kroz pronevjeru, prijevare na plaćama, krađu

novca, krađu zaliha. Prijevaru u financijskim izvještajima obično čine menadžeri. Prijevarno financijsko izvještavanje bit će detaljnije objašnjeno u sljedećem poglavlju (Wells, 2017).

Tablica 1. Vrste prijevare

Prijevara	
Prijevara zaposlenika	Prijevara menadžmenta
<ul style="list-style-type: none"> • Pronevjera novca ili vlasništva • Krađa poslovnih tajni intelektualnog vlasništva • Protuzakonite radnje • Prekršaj fiducijarne dužnosti 	<ul style="list-style-type: none"> • Prijevare u financijskim izvještajima • Zloupotreba imovine • Podmićivanje • Protuzakonite radnje • Sukob interesa • Prikrivanje značajnih činjenica • Krivo predstavljanje značajnih činjenica

Izvor: Samostalni rad autora

2.3 Prijevarno financijsko izvještavanje kao jedna od vrsta prijevare

Prijevarno financijsko izvještavanje ozbiljan je oblik korporativne prijevare. Svrha namjernog pogrešnog prikazivanja financijskih informacija je obmanjivanje korisnika financijskih izvještaja. Poduzeće ovim činom riskira povjerenje investitora, a za posljedicu može imati regulatorne i pravne sankcije (Soltani, 2009).

Prijevarno financijsko izvještavanje jedno je od najčešćih vrsta prijevare u poduzeću. Da bi se radilo o prijevari u financijskim izvještajima potrebno je zadovoljiti dva kriterija. A to su:

- da postoji namjera lažnog prikazivanja značajnih stavki krivotvorenjem ili izostavljanjem nekih podataka, odnosno da se namjerno na pogrešan način primjenjuju računovodstveni standardi ili propisi s ciljem da se korisnike financijskih izvještaja dovede u zabludu te

- da je šteta koja je nastala posljedica pogrešnog i lažnog iskazivanja u financijskim izvještajima.

Ako su oba kriterija zadovoljena radi se o prijevarnom financijskom izvještavanju, u suprotnome riječ je o nepravilnostima prilikom knjiženja u računovodstvu. Cilj prijave je prikazati stanje imovine i obveza u financijskim izvještajima drugačije nego što ono zapravo jest (Soltani, 2009).

Motivi za prijevarno financijsko izvještavanje su:

- 1) Financijski pritisci – želja poduzeća da ispuni očekivanja dioničara i vjerovnika može biti pritisak da se izvrši prijevara u prikazivanju stvarnog stanja u financijskim izvještajima.
- 2) Dobivanje povoljnijih uvjeta financiranja – kako bi poduzeće privuklo nove investitore ili dobila povoljnije uvjete kreditiranja uljepšavaju financijske izvještaje stvarajući sliku uspješnog poslovanja poduzeća.
- 3) Skrivanje loših rezultata – kako bi poduzeće izbjeglo bankrot ili prikrilo loše poslovanje prezentira lažne financijske informacije poduzeća.

Posljedice prijevarnog financijskog izvještavanja su:

- 1) Regulatorne i pravne sankcije – posljedice prijevarnog financijskog izvještavanja su zabrana poslovanja, visoke kazne, te kaznena prijava protiv odgovornih osoba.
- 2) Ograničen pristup kapitalu – poduzeća koja su kažnjena zbog prijevarnog financijskog izvještavanja u budućnosti teško dolaze do novog kapitala zbog nepovjerenja kreditora i investitora.
- 3) Financijski gubitci – poduzeće koje je počinilo prijevaru suočeno je s dodatnim troškovima pravnih postupaka, padom cijena dionica, te gubitkom tržišne kapitalizacije.
- 4) Gubitak povjerenja dionika – poduzeće riskira ugled i znatno šteti svojoj reputaciji upuštanjem u prijave. Također, ukoliko se dokaže da su financijski izvještaji pogrešno iskazani gubi povjerenje svojih dioničara, vjerovnika, investitora i drugih korisnika (Wells, 2017).

Vrste prijevornog financijskog izvještavanja su:

- 1) Precjenjivanje prihoda - prerano priznavanje prihoda ili priznavanje prihoda u pogrešnom razdoblju. Najčešći je oblik prijevornog financijskog izvještavanja.
- 2) Podcjenjivanje troškova i obveza – kako bi prikazali bolji rezultati poslovanja odgađaju se priznavanja obveza i troškova koji su nastali.
- 3) Lažno prikazani rashodi – kako bi se prikazali manji operativni troškovi poduzeće preuveličava kapitalne troškove. Kako bi se smanjili troškovi u tekućem razdoblju poduzeće manipulira troškovima istraživanja i razvoja.
- 4) Nepravilna metoda valorizacije imovine – kako bi se povećala knjigovodstvena vrijednost imovine poduzeće, poduzeće manipulira troškovima amortizacije.
- 5) Ne otkrivanje povezanih strana i transakcija – kako bi se financijski rezultati prikazali boljima nego što jesu poduzeće manipulira uvjetima transakcije s vjerovnicima, dobavljačima itd. (Wells, 2017).

2.4 Izloženost malih i srednjih poduzeća prijevornom financijskom izvještavanju

U Republici Hrvatskoj više od 99% svih poduzeća čine mala i srednja poduzeća zbog čega je potrebno obratiti posebnu pozornost na njih. U malim i srednjim poduzećima zaposleno je čak 70% ukupnog broja zaposlenih u državi. Zbog toga njihovo poslovanje mora biti regulirano i kontrolirano (CEPOR, 2018).

Zakonom o računovodstvu regulira se klasifikacija poduzeća. Za klasifikaciju malih, srednjih i velikih poduzeća, koristi se kvantitativni i kvalitativni kriterij. Kvantitativni kriterij čine broj zaposlenih, ukupni prihodi poduzeća i ukupna aktiva, dok se kvalitativnim kriterijem sagledava tržišni udio, pravni status, vlasnička struktura, grana industrije, javna odgovornost, broj kupaca odnosno dobavljača itd. (CEPOR, 2018).

Mala i srednja poduzeća posebno su izložena prijevornom financijskom izvještavanju zbog nedostataka resursa, manjka formalnih kontrola i manjka regulatornih pažnji prema njima.

Čimbenici koji utječu na izloženost malih i srednjih poduzeća prijevornom financijskom izvještavanju su:

- 1) Slabe interne kontrole - zbog malog broja zaposlenih u poduzeću teško je uspostaviti učinkovitu podjelu odgovornosti, te se tako povećava rizik od nastanka prijevare. Mala i srednja poduzeća imaju neformirane i slabo dokumentirane politike i procese zbog čega je teže otkriti prijevaru.
- 2) Nedostatak resursa – manja poduzeća imaju manji pristup sposobnijim računovođama i revizorima koji bi mogli bolje provoditi kontrole i nadzor nad formiranjem financijskih izvještaja. Također manja poduzeća nemaju dovoljno sredstava kako bi implementirali snažnije unutarnje kontrole.
- 3) Pritisci i motivi za prijevaru - vlasnici i menadžeri malih i srednjih poduzeća često su pod pritiskom da osiguraju bolje financiranje ili kako da privuku nove investitore pa uljepšavaju financijske rezultate. Također želja za rastom i dokazivanjem može biti motiv menadžerima da lažno prikazuju financijske rezultate.
- 4) Manjak regulatornog nadzora – zbog ograničenih resursa poduzeća vanjski revizori ne mogu detaljno provesti reviziju. Mala i srednja poduzeća nisu u fokusu velikih regulatornih tijela koja bi vršila nadzor nad njima što im omogućava bolju priliku za prijevarno izvještavanje (Gepp, 2015).

Mjere smanjenja rizika od prijevarnog financijskog izvještavanja u malim i srednjim poduzećima su:

- 1) Povećanje edukacije i svijesti – potrebno je stvoriti kulturu svijesti o rizicima prijevare u poduzeću. Zaposlenike je potrebno educirati o etici, kako prepoznati znakove prijevare i koliko je važno provoditi transparentno financijsko izvještavanje.
- 2) Uspostavljanje etičkog kodeksa – u stvaranju svijesti etičke kulture i smanjenju rizika od prijevare potrebno je jasno definirati etički kodeks te ga redovito komunicirati sa zaposlenicima.
- 3) Implementacija unutarnjih kontrola – važno je provoditi učinkovitu podjelu odgovornosti unutar poduzeća. Kako bi se smanjio rizik od prijevara potrebno je strogo provođenje poslovnih politika i procesa, te dokumentirati sve nastale promjene i događaje.
- 4) Tehnološka rješenja – kako bi se otkrile i smanjile nepravilnosti sumnjive transakcije potrebno je primjenjivati napredne analitičke alate. Korištenje računovodstvenih softverskih rješenja s ugrađenim kontrolama može se smanjiti mogućnost nastanka prijevare.

- 5) Korištenje vanjskih stručnjaka – potrebno je angažirati vanjske stručnjake kako bi proveli reviziju i savjetovali zaposlenike kako provoditi unutarnje kontrole. Bilo bi poželjno periodično provoditi forenzičnu reviziju kako bi se na vrijeme uočile i spriječile eventualne prijevare i nepravilnosti u financijskim izvještajima (Gepp, 2015).

Mala i srednja poduzeća mogu značajno smanjiti svoju izloženost prijevarnom financijskom izvještavanju ukoliko će primjenjivati ove mjere. Steći će bolje upravljanje kompanijom, a i zadobiti povjerenje investitora i drugih zainteresiranih skupina (Dečman, 2012).

3. MEHANIZMI I METODE OTKRIVANJA PRIJEVARA U FINANCIJSKOM IZVJEŠTAVANJU

3.1. Rani indikatori upozorenja na prijevaru

Indikatori prijave ili crvene zastavice (red flag) su upozoravajući znakovi koji ukazuju na vjerojatnost prijave u financijskim izvještajima. Rani signali upozorenja na potencijalne prijave nazivaju se još „otiscima prstiju“ prijave. „Svaka prijava ostavlja određeni trag, ali je njegovo otkrivanje više ili manje otežano ovisno o vrsti prijave te umijeću osobe koja prijavu provodi“ (Zenzerović, 2015). Kako bi se razvili modeli za sprječavanje i otkrivanje prijave u financijskim izvještajima te identificirali znakovi upozorenja na prijave potrebno je oformiti kvalitetan kadar koji sačinjavaju računovođe i revizori.

„Glavni indikatori prijave su:

- kopije umjesto originalnih računa,
- neobjašnjeni manjkovi na zalihama,
- veliki nedostatak gotovine (iznenađujući financijski slom),
- manjkovi ili viškovi gotovine na računima i u blagajni,
- veliki neočekivani gubitci,
- nedostajuća ili zamijenjena dokumentacija,
- sprječavanje normalnog rada internih revizora,
- neobični otpis potraživanja,
- neobično veliki broj računa u odnosu na veličinu i djelatnost poduzeća,
- računovodstveni modeli koji ne omogućavaju kontrolu troškova zaliha i količinu proizvedenih zaliha,
- fiktivni računi s povezanim poduzećima,
- neusklađenost priljeva novca s prihodima i potraživanjima,
- neusklađenost odljeva novca s obvezama,
- neuobičajeno visoki troškovi proizvodnje i usluga
- neuobičajeno veliki računi za nedefinirane usluge koje se plaćaju drugim poduzećima” (Belak, 2011).

Postoji više kriterija kako klasificirati rane signale upozorenja na prijevare. Prvi kriterij je prema objektu kod kojeg se javljaju rani signali upozorenja, a klasificiraju se u skupinu onih koji se odnose na ponašanje zaposlenih, upozorenja povezana s procedurama te financijski rani signali upozorenja. Drugi kriterij klasifikacije odnosi se na specifičnosti vezanima uz pojedine vrste prijevare. Dijele se na opće i specifične signale upozorenja koji se javljaju u prijevartnom financijskom izvještavanju, zloupotrebi imovine i korupciji (Zenerović, 2015).

„Opći rani signali upozorenja karakteristični su za sve vrste prijevare koje se mogu pojaviti unutar pojedinih skupina, odnosno unutar skupine prijevare povezanih s lažiranjem financijskih izvještaja, zloupotrebom imovine te korupcijom. Specifični rani signali upozorenja odnose se na one indikatore koji uz opće signale, ukazuju na postojanje potencijalne prijevare, a svojstveni su samo pojedinim pojavnim oblicima prijevare ili skupina prijevare.“ (Zenerović, 2015).

U prijevartnom financijskom izvještavanju najčešće je menadžment taj koji počinu prijevare. Mnogobrojna su upozorenja koja nas upućuju na mogućnost prijevare u financijskim izvještajima. Prema (Zenerović, 2015) ovo su neki od najučestalijih signala upozorenja:

- neuobičajeno brz rast,
- slabosti u internim kontrolama,
- računovodstvene anomalije kao što je npr. povećanje prodaje rezultirao opadanjem zaliha i potraživanja od kupaca,
- veća odstupanja rezultata poslovanja od očekivane vrijednosti
- agresivan stil upravljanja menadžmenta u realizaciji zacrtanih ciljeva
- integritet top menadžera

Specifični rani signali upozorenja na prijevartno financijsko izvještavanje prema (Zenerović, 2015) su:

- 1) Postoji prekomjerni pritisak na menadžeru da ispuni zahtjeve.
- 2) Raspoložive informacije koje pokazuju da postoji ugroženost financijske situacije menadžera zbog financijske uspješnosti poduzeća, npr. menadžer osobno garantira za dug poduzeća.
- 3) Financijska stabilnost ili profitabilnost poduzeća ugrožena je nepovoljnim ekonomskim uvjetima na tržištu.

- 4) Vrsta djelatnosti ili poslovanje poduzeća stvara mogućnost za ulaženje u prijevarno financijsko izvještavanje.
- 5) Postojanje pretjeranog pritiska na menadžere ili zaposlenike da se ispune financijske ciljeve.
- 6) Složena ili nestabilna organizacijska struktura.
- 7) Neučinkovit monitoring menadžmenta.
- 8) Nefinancijski menadžment sugerira i nameće odabir računovodstvenih načela.
- 9) Menadžment nameće neprimjerene vrijednosti ili etičke standarde.
- 10) Sustavni dijelovi internih kontrola su manjkavi.
- 11) Prekomjerni interes menadžera za povećanjem vrijednosti dionica.
- 12) Menadžer ne ispravlja značajne slabosti u internim kontrolama.
- 13) Prijašnje kršenje zakona u svezi s vrijednosnim papirima ili tužbe protiv poduzeća i njegovih menadžera.
- 14) Nemoralan odnos između menadžera poduzeća.
- 15) Interes menadžera da prijevarno prikaže manje zarade kako bi plaćao manje poreze.
- 16) Pokušaji menadžera da pomoću načela značajnosti opravda loše računovodstvo.
- 17) Menadžeri ili vlasnici poduzeća ne razlikuju poslovne i osobne transakcije.
- 18) Česte nesuglasice s postojećim ili prethodnim revizorom.
- 19) Nesuglasice između dioničara poduzeća.
- 20) Obveza menadžera kreditorima da se postignu nerealne prognoze.

Zaposlenici poduzeća koji rade na nižim organizacijskim razinama najčešće izvršavaju prijevare u obliku zloupotrebe imovine. Zaposlenici u odjelu računovodstva najčešće počinje prijevare, zatim zaposlenici u odjelu proizvodnih ili uslužnih operacija, te zaposlenici u prodaji. Rani signali upozorenja kod zaposlenika koji su počinili prijevare su:

- financijske poteškoće
- žive iznad svojih mogućnosti
- neuobičajeno su bliski s dobavljačima ili kupcima
- nesprijetnost na podjelu dužnosti
- beskrupuloznost
- obiteljski problemi ili razvod
- pretjerano su razdražljivi
- problemi s porocima
- nezadovoljstvo s plaćom

- problemi na prijašnjem radnom mjestu
- odbijaju uzeti godišnji odmor
- osjećaju pritisak unutar poduzeća u kojem rade
- povučeni su
- žale se na nedostatak ovlaštenja
- nestabilni u životnim okolnostima
- već postojeći problemi sa zakonom
- pretjerani naglasak na uspjeh (Zenzerović, 2015).

Prikazani pokazatelji upućuju na to da se zloupotreba imovine češće javlja zbog financijskog pritiska, a ostali oblici prijave koje provode vlasnici i upravitelji nastaju zbog uočene prilike.

Specifični rani signali upozorenja na zluporabu imovine prema (Zenzerović, 2015) su:

1. Osobne financijske neprilike mogu biti pritisak na menadžera ili zaposlenika s pristupom novcu da protupravno prisvoji imovinu.
2. Određene okolnosti kao što je veliki iznos gotovine ili prometa može povećati mogućnost zluporabe imovine.
3. Negativan odnos zaposlenika i vlasnika poduzeća može motivirati zaposlene da počine krađu
4. Neprimjerene interne kontrole nad imovinom mogu motivirati zaposlenika na protupravno prisvajanje te imovine.

Korupcija nastaje suradnjom zaposlenika unutar poduzeća s onim zaposlenicima koji rade u drugim poslovnim subjektima. Kako bi se korupcija otkrila prvo je potrebno dokazati povezanost osoba. Najčešći rani signali koji upozoravaju na korupciju su:

- osobna i kapitalna povezanost osoba bliskih zaposlenicima s poslovnim partnerima,
- osobna i kapitalna povezanost zaposlenika s poslovnim partnerima,
- nepostojanje odobrenja realizacije poslovnih događaja od strane menadžmenta (Zenzerović, 2015).

Korupcija se najčešće pojavljuje kao ekonomska iznuda, podmićivanje, nelegalne povlastice ili sukob interesa. U nastavku teksta bit će detaljnije pojašnjeni (Zenzerović, 2015).

1. Ekonomska iznuda odnosno ucjena nastaje zbog slabe podjele dužnosti prilikom prodaje robe ili usluga kupcima i odobrenja računa. Može rezultirati i lošom kvalitetom nabavljenih dobara od novog dobavljača. U praksi se ekonomske iznude odnosno traženje mita detektiraj jednim od ovih indikatora: otkrivanje dosad nepoznate veze između djelatnika i kupaca, davanje mita kako bi poslove uvijek dobivali isti dobavljači, kratko vrijeme za dostavu ponude, itd. Ovo ne mora značiti da su u potpunosti točni indikatori ali mogu pomoći ili olakšati prepoznavanje da u poduzeću dolazi do ekonomske iznude.
2. Podmićivanje u poduzećima također se mogu prepoznati po indikatorima koji su isti ili slični kao kod ekonomske iznude kao što su: plaćanje iznadprosječne cijene ili cijene koje nisu ekonomski najpovoljnije, podjela aktivnosti koje se mogu podvesti pod jednu nabavu u više njih.
3. Nelegalne povlastice zbog promjene životnog stila koji nije popraćen unaprjeđenjem zaposlenika, te plaćanje iznadprosječnih cijena.
4. Sukob interesa signalizira velik broj transakcija s pojedinim klijentom (kupac, dobavljač, itd.), otkriće nepoznate veze između zaposlenog i treće strane, specifični zahtjevi nabave koji favoriziraju pojedinog dobavljača.

3.2. Metode prepoznavanja rizika prijevare

U malim i srednjim poduzećima koristi se nekoliko metoda za prepoznavanje rizika od prijevare. Najčešća metoda koja se koristi je implementacija unutarnje kontrole poduzeća. Zatim provođenje redovite revizije financijskih izvještaja i praćenje poslovnih transakcija, uspostava jasnih procedura, raspodjela zadataka među zaposlenicima. Korištenjem tehnoloških alata kao što su softveri za analizu podataka te edukacija zaposlenih o rizicima prijevare može dodatno pomoći u prepoznavanju nepravilnosti koje dovode do moguće prijevare. Nadzor od strane vlasnika također se često koristi u manjim poduzećima koja imaju ograničene resurse ili mali broj zaposlenih pa samim time i vlasnik ima bolji i lakši uvid u obavljanje poslovnih zadataka od strane svojih zaposlenika, te rano otkrivanje ili sprječavanje pogrešaka ili pokušaja prijevare (Wells, 2017).

Zadatak interne revizije jest istraživanje, procjenjivanje, preispitivanje i analiziranje funkcija u poduzeća kako bi se unaprijedilo poslovanje. Interna revizija je produžena ruka

menadžmenta poslovnog subjekta. Sustavno provođenje interne kontrole garantira učinkovito poslovanje i rano uočavanje pogrešaka koje bi mogle biti potencijalna opasnost za poduzeće. Zadatak interne kontrole jest provjera jesu li sve operacije izvedene sukladno zakonima i standardima, te postavljenim ciljevima poslovanja (Tušek, 2008).

Za prepoznavanje rizika prijevare u malim i srednjim poduzećima preporučuje se korištenje specijaliziranih softvera za analizu podataka. Korištenje različitih tehnoloških alata može biti korisno u otkrivanju nepravilnih uzoraka u financijskim transakcijama. Alati za nadzor pristupa i sigurnosti mogu pomoći kako bi se lakše pratila aktivnost zaposlenih te identificirala potencijalna rizična situacija. Poznati alati za nadzor su IBM Qradar te Splunk. Ovi softverski alati mogu automatski identificirati neobične obrasce ili nedosljednost u podacima koji bi mogli upućivati na prijevaru. Omogućuju poduzećima da brzo reagiraju i spriječe daljnje posljedice. Korištenjem tehnoloških alata i implementacijom unutarnje kontrole stvara se snažan sustav zaštite poduzeća od potencijalnih prijevara u poslovanju.

Mnogi uobičajeni računovodstveni programski paketi pa i oni manji, dolaze s različitim ugrađenim aplikacijskim kontrolama koje se mogu koristiti kako bi se unaprijedila kontrola financijskog izvještavanja. Te kontrole uključuju automatizirana usklađivanja, izvještavanja o izuzecima koja pregledava menadžment, te osiguravaju dosljednost u financijskom izvještavanju (IFAC, 2013).

Otkrivanje računovodstvenih prijevara može se otkriti pomoću računalnog programa baziranog na Benfordovom zakonu. Primjena Benfordovog zakona vrlo je jednostavna i praktična, a služi i za otkrivanje računovodstvenih manipulacija. Ovo je učinkovit alat za otkrivanje prijevara. Fizičar Frank Benford opazio je da se izvjesne znamenke javljaju češće od drugih u skupovima podataka. Benfordov zakon ili zakon prve znamenke temelji se na logici ravnomjerno raspoređenih logaritama. Logaritmi su raspoređeni na znamenke od 1 do 9. Prema Benfordovom zakonu najčešće se pojavljuje znamenka broja 1 u sustavu s bazom 10. Što je znamenka veća ona se sve manje pojavljuje kao vodeća. Znamenka broja 9 pojavljuje se jednom od dvadeset promatranih slučajeva. Za provođenje ovog zakona ključni su sljedeći koraci. Prvo je potrebno odabrati uzorak, a zatim čišćenje baze podataka i prilagodba. Nakon toga se izračunava distribucija na bazi uzoraka te se uspoređuju s Benfordovim zakonima. Na kraju je potrebno prekontrolirati dokumente koju su odstupali od Benfordovog zakona (Budimir, 2023).

3.3. Sustav internih kontrola poduzeća kao interni mehanizam u sprječavanju i otkrivanju prijevarnog financijskog izvještavanja

Sva su poduzeća podložna prijevarama, neovisno o djelatnosti kojima se bave. Jednaki rizik prijevare dijele i mala i velika poduzeća. Kako bi se poduzeće osiguralo od prijevare i pogrešaka te spriječilo nastajanje istih, formiraju se interne kontrole. Interne kontrole i nadzor menadžmenta svojim djelovanjem smanjuje mogućnost prijevarnog financijskog izvještavanja. Interna kontrola je proces unutar organizacije kojim je cilj osigurati poslovne operacije u skladu s postavljenim ciljevima i standardima, a trebaju se provoditi na učinkovit i efikasan način.

U daljnjem tekstu objašnjene su komponente sustava internih kontrola.

- Kontrolne aktivnosti. Konkretno politike i postupci koji su uspostavljeni kako bi se osiguralo da se rizicima upravlja na odgovarajući način. Ako politike i postupci nisu jasno definirani može doći do propusta u internim kontrolama.
- Praćenje ili monitoring. Poduzeće treba redovito pratiti i ocjenjivati učinkovitost internih kontrola kako bi se na vrijeme poboljšavale i spriječile greške. Ako poduzeće ne prati redovito i ne ocjenjuje učinkovitost internih kontrola može doći do propusta identifikacije problema i pravovremeno ga riješiti.
- Procjena rizika. Poduzeće treba identificirati i procijeniti rizike koji mogu utjecati na postizanje zacrtanih ciljeva te je potrebno kontrole usmjeriti prema tim rizicima. Ako poduzeće ne identificira i procjeni sve relevantne rizike postoji mogućnost da se neće usmjeriti adekvatne kontrole prema rizicima.
- Kontrolno okruženje. Kontrolno okruženje je temelj internih kontrola i njime je obuhvaćen integritet poduzeća, etičnost i svijest o internoj kontroli. Ako poduzeće ne postavlja jasne standarde integriteta, etike i kontrole može doći do nedostatka podrške za interne kontrole.
- Informacijska i komunikacijska tehnologija. Ova komponenta se odnosi na sustave informacijske tehnologije koje podržavaju procese internih kontrola.

Podjela sustava internih kontrola na ovih pet komponenti pomaže revizorima da lakše shvate različite aspekte sustava internih kontrola poduzeća. Ovisno o veličini poduzeća razlikuje se način na koji su sustavi internih kontrola oblikovani i provedeni. Mala poduzeća koriste jednostavnije procese kako bi postigli zacrtane ciljeve. U nedostatku zaposlenih često je

vlasnik također i menadžer koji obavlja različite funkcije iz više komponenti internih kontrola (Tušek, 2001).

Najučinkovitije kontrole za smanjenje rizika su: razdvajanje dužnosti, redovita revizija i praćenje, fizičke sigurnosne mjere, automatizirane kontrole, te obuka zaposlenih. Implementacijom ovih kontrola poduzeće smanjuje rizik i jača internu kontrolu. Razdvajanje dužnosti uključuje raspodjelu zadataka i ovlasti između zaposlenih kako bi se spriječila mogućnost pogreške ili zlouporabe. Primjer takve kontrole jest odvajanje odobravanja transakcija od njihove obrade. Redovita revizija finansijskih izvještaja, procesa i aktivnosti može na vrijeme otkriti nepravilnosti i nedostatke te otkloniti potencijalne probleme. Fizičke sigurnosne mjere odnose se na postavljanje kamera, pristupnih kontrola i zaštite podataka kako bi se spriječio neovlašteni pristup fizičkim ili digitalnim resursima poduzeća. Automatizirane kontrole se odnose na korištenje automatiziranih sustava i softvera kako bi se nadzirale transakcije i aktivnosti koje mogu dovesti do potencijalne prijevare ili pogreške. Edukacija zaposlenih odnosi se na upoznavanje osoblja sa sigurnosnim postupcima, pravilima i procedurama kako bi se osiguralo da su svjesni rizika pogreške i kako ga spriječiti kroz svoje svakodnevne aktivnosti koje obavljaju. Ako se tijekom procjene ili testiranja utvrdi da postoje nedostaci u internim kontrolama i nadzoru, poduzeće treba poduzeti korektivne mjere kako bi se poboljšala učinkovitost kontrola (Tušek, 2001).

Vrste internih kontrola su:

- Podjela internih kontrola gledajući poduzeće kao poslovni sustav
- Podjela prema razinama ili fazama djelovanja kontrola
- Podjela prema području djelovanja

Interne kontrole poduzeća kao poslovnog sustava su:

- Izvršne ili administrativne kontrole
- Računovodstvene kontrole
- Upravljačke kontrole

Izvršne ili administrativne kontrole su kontrole koje se ustrojavaju u pojedinim poslovnim funkcijama poduzeća kao što su: proizvodnja, nabava, služba održavanja, pravna služba, kadrovska služba. Organizira ih menadžment u onim područjima gdje računovodstvene kontrole ne daju zadovoljavajuće rezultate ili nisu dovoljno efikasne. Administrativne

kontrole odnose se na planove, postupke i dokumente vezane uz sam proces poslovanja i donošenja poslovnih odluka (Tušek, 2001).

Računovodstvene kontrole su kontrole koje su ugrađene u računovodstveni proces i to u sve elemente, ulaz, obradu i izlaz. Radi ostvarivanja cilja osiguravanja informacija za potrebe poslovnog odlučivanja brojnim interesnim skupinama. Skup mjera, postupaka i pravila kojima se nastoji neposredno osigurati točnost, valjanost i sveobuhvatnost računovodstvenih evidencija i izvještaja, te fizička zaštita imovine poduzeća. Trebaju pružiti razumno uvjerenje o tome da se poslovne transakcije i događaji provode u skladu s odobrenjima, da se evidentiraju na način kojim će se zadovoljiti potreba za izradu financijskih i drugih računovodstvenih izvještaja u skladu s općeprihvaćenim računovodstvenim načelima i drugim kriterijima i ograničenjima. Računovodstveni proces obuhvaća: prikupljanje podataka o nastalim poslovnim događajima, klasificiranje poslovnih događaja, evidentiranje u poslovne knjige, sastavljanje probne bilance, sastavljanje financijskih izvještaja (Tušek, 2001).

Upravljačke kontrole su kontrole koje se odnose na upravljački podsustav poduzeća, odnosno upravljački nadzor poduzeća. Predmet upravljačkog nadzora su: 1) naknadna provjera funkcioniranja sustava administrativnih i računovodstvenih kontrola i poduzimanje potrebnih mjera i akcija za njihovo učinkovitije djelovanje, 2) odlučivanje o poduzimanju potrebnih korektivnih mjera i akcija kako bi se poslovanje odvijalo u skladu s usvojenim planom (proračunom). Upravljački nadzor provodi menadžment u malim poduzećima. U srednjim i velikim menadžment ustrojava posebnu službu uprave kao što je odjel interne revizije (Tušek, 2001).

Interne kontrole prema fazama djelovanja su:

- preventivne kontrole,
- detektivne kontrole,
- korektivne kontrole.

Preventivne kontrole, usmjerene su na prevenciju pogrešaka i prijevara. Djeluju u trenutku odvijanja neke aktivnosti ili tijekom izvršenja određenih dužnosti zaposlenika. Sprječavaju nastanak mogućih poteškoća. Troškovno gledajući povoljnije su, jer se njima provodi prevencija gubitaka i smanjenje određenih rizika. Primjeri preventivnih kontrola: korištenje odobrene liste dobavljača, odobravanje svih vrijednosno značajnijih isplata s dva potpisa, provjera računske točnosti prije plaćanja, usklađivanje ulaznih računa s izvještajima o primitku prije odobravanja plaćanja dobavljača.

Detektivne kontrole su usmjerene na detektiranje, odnosno otkrivanje nepravilnosti i pogrešaka nakon njihova nastanka. Detektivna razina kontrola sastoji se od: resursa, tehnika i procedura namijenjenih prepoznavanju i otkrivanju događaja koji su zaobišli preventivnu razinu kontrole. Detektivna kontrola može biti osobna, ali i tehnička što je djelotvornije. Primjeri detektivnih kontrola: usklađivanje izvoda ostvarenih stavaka dobivenih od dobavljača s evidentiranim plaćanjima, promatranje distribucije plaća na bazi testa, priprema bankovnih izvještaja i usklađivanje s poslovnim knjigama, fizičko brojanje zaliha i utvrđivanje zastarjelosti zaliha (Tušek, 2001).

Korektivne kontrole, usmjerene su na korekciju problema identificiranih detektivnim kontrolama na prethodnoj razini kontrole. Korektivne kontrole su najsloženije razine kontrole. Detektivne kontrole ukazuju na nepoželjne događaje i usmjeravaju pažnju na problem, a korektivnim kontrolama problem se rješava. Korektivne kontrole u sebi sadrže postupke poduzete radi utvrđivanja uzroka problema, korigiranja greške i modificiranja sustava da bi se budući problemi eliminirali ili minimalizirali (Tušek, 2001).

Interne kontrole prema području djelovanja su:

- kontrole na razini poslovnog subjekta,
- kontrole na razini procesa,
- transakcijske kontrole.

Kontrole na razini poslovnog subjekta oblikovane su kako bi neposredno ublažavale rizike koji postoje na razini organizacije kao cjeline, uključujući one koji nastaju interno i eksterno te koje mogu indirektno ublažavati rizike na razini procesa i transakcija. Mogu se podijeliti na korporativne i upravljačke. Korporativne kontrole uspostavljene su od strane odbora i izvršnog menadžmenta radi ustanovljavanja organizacijske kulture kontrole i procedura koje će osigurati ostvarivanje strateških ciljeva poduzeća. Upravljačke kontrole uspostavlja menadžment na razini pojedinih poslovnih jedinica radi smanjenja rizika na toj razini u organizaciji i povećanja mogućnosti za ostvarivanje ciljeva pojedinih poslovnih jedinica unutar poduzeća (Tušek, 2001).

Kontrole na razini procesa su oblikovane od strane vlasnika procesa kako bi umanjile rizik koji ugrožava ostvarivanje ciljeva na razini procesa. Detaljnije su i konkretnije od kontrola na razini poslovnog subjekta. Primjeri: procjena rizika na razini procesa, fizička provjera

imovine, nadziranje specifičnih procesa, usklađivanje računa potraživanja i obveza (Tušek, 2001).

Transakcijske kontrole su usmjerene na smanjenje rizika koji se odnosi na skupinu ili raznovrsne aktivnosti i zadatke na operativnoj razini poduzeća ili transakcija unutar organizacije. Primjeri: autorizacija, dokumentiranje transakcija, razgraničenje dužnosti i odgovornosti, IT aplikativne kontrole ulaza, obrade i izlaza i sl. (Tušek, 2001).

Kontrolni postupci i aktivnosti su :

- pregled na najvišoj organizacijskoj razini,
- kontrole na razini pojedinih organizacijskih jedinica,
- fizičke kontrole,
- sustav odobrenje i ovlaštenja,
- sustav verifikacije i usklađivanja,
- podjela dužnosti,
- kompetentno i ciljevima organizacije odano osoblje.

Pregled na najvišoj organizacijskoj razini, uprava ili menadžment najčešće traži odgovarajuće informacije o izvršenju kako bi se sagledale mogućnosti ostvarivanja postavljenih ciljeva poduzeća i dosadašnji rezultati.

Kontrole na razini pojedinih organizacijskih jedinica, menadžeri pojedinih organizacijskih jedinica dobivaju i pregledavaju standardne performanse, te izvještaje o izuzecima na dnevnoj ili mjesečnoj razini.

Fizičke kontrole, najčešće uključuju onemogućavanje pristupa imovini ispravama neovlaštenim osobama.

Sustav odobrenja i ovlaštenja, transakcije iznad određenog iznosa mora odobriti ovlaštena osoba, a svaku pojedinačnu transakciju smije obaviti samo ona osoba koja ima odgovarajuće ovlaštenje za tu oblast.

Sustav verifikacije i usklađivanja, pojedinačne transakcije i aktivnosti se moraju verificirati.

Podjela dužnosti je jedan od temeljnih kontrolnih postupaka. Smanjuje mogućnosti koje bi dopustile osoblju da bude u situaciji učiniti i sakriti pogreške, nepravilnosti i prijevare u obavljanju svojih dužnosti i to davanjem različitim osobama ovlaštenja iniciranja transakcije, evidentiranja transakcije i održavanja nadzora nad imovinom poduzeća.

Kompetentno i ciljevima organizacije odano osoblje, značajno je znanje i sposobnost osoblja, te odgovarajući sustavi nagrađivanja i motiviranja (Tušek, 2001).

Kako bi se spriječilo nastajanje prijevара i pogrešaka također se pridonosi stvaranju kulture i etičkog ponašanja koje se odnosi na edukaciju zaposlenih i stvaranje pozitivnog radnog okruženja. Menadžment mora jasno dati do znanja zaposlenicima kako su dužni pridržavati se kodeksa ponašanja unutar poduzeća. Disciplina se u poduzeću provodi na način da menadžment primjereno reagira na slučajeve prijevare ili sumnju na pogreške jer time šalje snažnu poruku zaposlenima na koji način će biti procesuirani ukoliko učine prijevare. Ne postoje aktivnosti interne kontrole i revizije koje bi mogle poduzeće zaštititi od svih neželjenih djelovanja. Ponekad je menadžment taj koji čini prijevare u poduzeću zbog pritiska da ostvari ciljeve, a zarada koja je ostvarena nije dovoljna za postizanje tih ciljeva. Zbog položaja u strukturi poduzeća koji menadžment ima omogućava mu lakše zaobilaznje kontrola i jedinstvenu priliku za počinjenje prijevare. Prijevorno financijsko izvještavanje izravno je povezano s aktivnostima menadžmenta kako bi se namjerno prikazalo pogrešno financijsko stanje poduzeća.

Zadaća menadžmenta je da uspostavi efikasan sustav internih kontrola, a zadaća internog revizora je da djeluje uz dužnu profesionalnu pažnju. Interna revizija mora prihvatiti rizik od prijevare kao vrstu poslovnog rizika, kontrolirajući proces koji provodi menadžment. Područje rada interne revizije je minimiziranje rizika od prijevare na način da otkrije slabosti u poslovanju i internim kontrolama onemogućiti prijevare. Korištenjem računalne tehnologije unaprjeđuje se poslovanje, ali i omogućava pojavu prijevара i nepravilnosti u financijskim izvještajima. Sve je veći broj računalnih prijevара pa se javlja i potreba za uspostavljanjem nadzornih mehanizama u vidu internih kontrola. Interni revizor mora biti educiran kako bi znao prepoznati pokazatelje prijevare, međutim većinom nije dovoljno stručan kao osobe koje su ovlaštene za otkrivanje i istraživanje prijevара koje su se dogodile u poslovanju nekog poduzeća. Interna kontrola i revizija stvara povjerenje konkurenata i javnosti u pravilno poslovanje poduzeća. Interni revizor treba povećati vrijednost svih organizacijskih aktivnosti pomoću identificiranja i savladavanja rizika. Prijevora se mora pratiti na najvišim razinama upravljanja, menadžeri se trebaju uključiti na svim razinama organizacije kako bi se identificirali i svladali rizici. Interna revizija pomaže u sprječavanju prijevара tako što menadžeru priopćava svoje mišljenje o efikasnosti internih kontrola i daje savjete kako ih

poboljšati. Važno je da su mjere za sprječavanje i otkrivanje prijevare provedene na vrijeme (Tušek, Žager, 2008).

Prema (Tušek, Žager, 2007), „uloga internog revizora u procjeni prijevare kao oblika poslovnog rizika sastoji se od:

- Interna revizija mora osigurati “neovisnu procjenu” adekvatnosti, primjenjivosti i efikasnosti interne kontrole postavljene od menadžmenta. Interna revizija to treba činiti sukladno sa strategijama poduzeća, prihvaćajući rizik od prijevare kao vrstu poslovnog rizika, kontrolirajući proces koji provodi menadžment,
- Interna revizija mora povećavati vrijednost svih organizacijskih aktivnosti pomoću identificiranja i svladavanja rizika na svim razinama. To treba činiti kontrolirajući korporativne okvire za efikasno upravljanje rizicima i omogućavajući da se uvedu jasne politike rizika i standardi. Interna revizija mora osigurati postojanje odgovarajućeg tijela koje će razmatrati rizike na svim razinama, jasno definirati raspoređivanje odgovornosti za identifikaciju rizika te konačno osigurati odgovarajuće postojanje procedura za praćenje i izvješćivanje menadžmenta,
- Interna revizija treba omogućiti redovito, objektivno raspolaganje informacijama, posebice gdje se procjenjuje da su rizici kritični. Interna revizija treba biti glavni sudionik u cjelokupnom procesu upravljanja rizicima” (Tušek, Žager, 2007, str. 422).

„Funkcija interne revizije koje je provedena u neki poslovni sustav mora provjeravati:

- Odnos spram rizika na najvišoj organizacijskoj razini – jesu li članovi uprave skloni rizičnom ponašanju, boje li se rizika ili su nešto u sredini tih dviju krajnosti te kako se to odražava na organizaciju u cjelini,
- Strategije upravljanja rizicima – tretiraju li se ključni rizici u različitim područjima organizacije na odgovarajući način, tj. ignoriraju li se, prihvaćaju, minimiziraju, eliminiraju itd.,
- Opći sustav upravljanja rizicima, jesu li ugrađeni unutar organizacije, održavaju li i predstavljaju strategiju spram specifičnih rizika na određenom području organizacije” (Tušek, Žager, 2008).

„Revizor ne može spriječiti prijevare, ali može učiniti tri bitne stvari:

- može preko rutinskih kontrola ili sustava ispitivanja za otkrivanje prijevare, odvratiti mogućeg počinitelja od nakane izvršenja dijela prijevare;

- može, pošto interna revizija omogućava rana upozorenja, pobrkati nakanu izvršitelju ili spriječiti da male prijave eskaliraju u velike;
- može, što interna revizija, preko pojedinih slučajeva, omogućuje, izdati nova rješenja sustava internih kontrola“ (Sever, 2008, str. 221).

3.4. Revizija financijskih izvještaja i forenzična revizija kao eksterni mehanizmi u otkrivanju prijevargog financijskog izvještavanja

Revizija financijskih izvještaja je postupak ispitivanja i ocjenjivanja realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja tj. istinitost i fer prikaza sadržanog u financijskim izvještajima. Kriteriji za ocjenu realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja uobičajeno su zakonski propisi te računovodstvena načela i računovodstveni standardi, a sam postupak ocjene se provodi sukladno Međunarodnim revizijskim standardima. Reviziju u pravilu provode stručne i neovisne ovlaštene revizijske tvrtke, međutim za potrebe menadžmenta poduzeća reviziju financijskih izvještaja mogu provoditi i interni revizori (Žager, 2008).

Prema Međunarodnim revizijskim standardima sva odgovornost za sprječavanje i otkrivanje pogrešaka i prijevera je na menadžmentu i vlasniku. Cjelokupni proces obavljanja revizije financijskih izvještaja podijeljen je u nekoliko temeljnih faza, a provodi ju eksterni revizor. Revizor ne može biti odgovoran za sprječavanje prijevera, ali sustavno obavljanje revizija može otkriti ili spriječiti nastanak prijevere i pogreške (Žager, 2008).

Temeljne faze revizije financijskih izvještaja su:

1. Preuzimanje obveze revizije
2. Upoznavanje poslovanja klijenta i planiranje postupka revizije
3. Upoznavanje i ocjena sustava internih kontrola
4. Procjena značajnosti i revizijskih rizika
5. Prikupljanje revizijskih dokaza
6. Kompletiranje dokaza i formiranje radne dokumentacije revizora
7. Formiranje mišljenja o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja i sastavljanje revizorova izvješća. (Žager, 2008).

Zadatak revizora jest da procjeni rizik značajnih pogrešnih prikazivanja u financijskim izvještajima koje su uzrokovane pogreškom ili prijeverom, te menadžment mora objasniti kako je došlo do svake otkrivene prijevere ili pogreške. „ Pri planiranju i provođenju revizije,

revizor treba pokazati profesionalni skepticizam koji će mu osigurati da se mogućnost pogreške i prijevare neće previdjeti“ (Žager, 2008, str. 419). Prema vrsti rizika koju je revizor procijenio potrebno je oblikovati postupke za provođenje revizije koji će mu pružiti razumno jamstvo glede otkrivanja pogrešaka i prijevara u financijskom izvještavanju. Revizor izvješćuje menadžment o postojanju prijevare iako ona nema utjecaj na financijske izvještaje. Ukoliko je u prijevaru uključena najviša razina menadžmenta, revizor treba o tome obavijestiti odbor za reviziju i nadzorni odbor ili tražiti pravni savjet. Završna faza revizije je sastavljanje i predočavanje revizorova izvješća o kvaliteti financijskih izvještaja. Mišljenje revizora o tome jesu li financijski izvještaji realno i objektivno prikazani jest najznačajniji dio revizorovog izvješća (Žager, 2008).

Revizorovo izvješće daje uvid klijentima i suradnicima da poduzeće djeluje u skladu sa zakonom, te da je njegovo poslovanje transparentno i fer prikazano u financijskim izvještajima.

Metodologija revizije financijskih izvještaja utemeljena je na uzorku. Revizor ne ispituje sve transakcije u tijeku cijelog vremenskog perioda, već nastoji odabrati reprezentativni uzorak, te ispitivanjem tog uzorka doći do spoznaje o cjelini poslovanja poduzeća i o njegovim financijskim izvještajima. U reviziji financijskih izvještaja značajno mjesto zauzimaju analitički postupci. (Žager, 2008).

Analitički postupci uključuju:

1. Usporedbu informacija u tekućem razdoblju s očekivanjima na temelju sličnih informacija u prethodnim razdobljima te iz proračuna i prognoza.
2. Proučavanje povezanosti financijskih i odgovarajućih nefinancijskih informacija.
3. Proučavanje povezanosti između elemenata informacija.
4. Usporedbu informacija s očekivanjima na temelju sličnih informacija drugih organizacijskih jedinica.

„Ograničenje u djelokrugu revizije i razilaženje s menadžmentom, okolnosti su koje bitno utječu na revizorovo mišljenje na način da umjesto pozitivnog mišljenja izražava: mišljenje s rezervom, suzdržanost od mišljenja ili negativno mišljenje“ (Žager, 2008).

Mišljenje s rezervom ili negativno mišljenje izražava se ukoliko se ne primjenjuju zakoni i propisi te to ima značajan učinak na financijske izvještaje. Ukoliko revizor za vrijeme

obavljanja revizije od klijenta ne uspije pribaviti dovoljno primjeren dokaz za procjenu ima li neprimjenjivanje zakona i propisa utjecaj na financijske izvještaje tada izdaje mišljenje s rezervom ili se suzdržava od izražavanja mišljenja (Žager, 2008).

Forenzična revizija je proces detaljnog ispitivanja financijskih izvještaja, poslovanja subjekta i ostvarenih transakcija kako bi se otkrile pogreške ili nepravilnosti, prijevare i druge nezakonite aktivnosti. Forenzična revizija provodi se zbog sudskih postupaka, prilikom istrage prijevare ili drugih zakonskih zahtjeva. Glavni cilj forenzične revizije je da se otkriju kriminalne radnje u financijskim izvještajima. Da bi se ostvario glavni cilj, potrebno je prvo ostvariti ciljeve na nižim razinama. Niži ciljevi forenzične revizije su: otkriti je li se prijevare ili kriminalna radnja stvarno dogodila, otkriti mjesto gdje je prijevare izvršena, otkriti tko je bio počinitelj prijevare, otkriti kada je došlo do prijevare ili kriminalne radnje, utvrditi posljedice kriminalne radnje odnosno kolika šteta je prouzročena. Nakon što su se prikupili svi potrebni dokazi, forenzični revizor opisuje na koji način je došlo do prijevare, tok događaja, te koje su posljedice nastale počinjenom prijevaram koja se istražuje. Svi dokumenti koje forenzični revizor prikupi i sastavi koriste se na sudu u sklopu istrage koja se provodi nad poslovnim subjektom, stoga revizor mora izvještaje izraditi s dužnom profesionalnom pažnjom (Budimir, 2017).

Prema (N. Budimiru), vrste forenzične revizije su:

- Posebna kurativna istražna revizija kod koje postoji nagovještaj prijevare, te
- Posebna preventivna istražna revizija kod koje nema obilježja prijevare

Reviziju financijskih izvještaja provode neovisne revizorske firme koje pregledavaju financijske izvještaje te izražavaju svoje mišljenje o tome jesu li ti izvještaji pripremljeni u skladu s relevantnim računovodstvenim standardima te jesu li istiniti i fer prikazani.

Ključne karakteristike forenzične revizije financijskih izvještaja u kontekstu otkrivanja prijevare uključuju:

1. Neovisnost: Revizori moraju biti neovisni od organizacije koju pregledavaju kako bi se osigurala objektivnost u procjeni financijskih izvještaja.
2. Provjera sukladnosti: Provjera se jesu li financijski izvještaji u skladu s relevantnim zakonima i međunarodnim računovodstvenim standardima.

3. Identifikacija nepravilnosti: Proučavaju se financijske transakcije i dokumentacije radi identifikacije nepravilnosti ili sumnjivih aktivnosti koje bi mogle ukazivati na moguću prijevare (Budimir, 2017).

Ključne karakteristike forenzične revizije u kontekstu otkrivanja prijevare uključuju:

1. Dubinska analiza: detaljno se istražuju financijski podaci kako bi se identificirale nepravilnosti ili sumnjive aktivnosti.
2. Korištenje forenzičkih tehnika: primjena forenzičkih tehnika kao što su analiza dokumenata, financijska rekonstrukcija, intervjuiranje svjedoka i sl.
3. Identifikacija uzoraka: prepoznavanje uzoraka ili indikatora koji mogu ukazivati na moguću prijevare ili nepravilnost.
4. Priprema sudskih dokaza: priprema relevantnih dokaza koji bi se mogli koristiti u pravnom postupku u slučaju da se otkrije prijevare (Budimir, 2017).

3.5. Prednosti i nedostaci malih i srednjih poduzeća u uspostavljanju i korištenju mehanizama sprečavanja i otkrivanja prijevare u financijskim izvještajima

Mala poduzeća češće su sklonija prijevare jer zbog svojih financijskih ograničenja ne mogu ulagati u sredstva za sprečavanje prijevare kao što to čine velika poduzeća. Financijske poteškoće zaposlenog mogu ga navesti da počini prijevare. Prijevare se najčešće događaju u odjelima prodaje, nabave, pružanja usluga kupcima, te računovodstvu. Cilj počinitelja jest da se prijevare ne otkrije, ali kako bi se prijevare spriječile ili otkrile na vrijeme važno je da poduzeće koristi neke od mjera za sprečavanje prijevare i pogrešaka. U mjere pripadaju upravni i revizijski odbor, menadžeri te neovisni revizori. Menadžment ili uprava mora educirati i upozoriti zaposlenike koliko je važno da se pridržavaju kodeksa ponašanja u poduzeću te radne etike u poslovanju. Pogreške se odnose na nenamjerno pogrešno prikaz podataka u financijskim izvještajima. Nastaju kada se izostavi određeni iznos ili nastane pogreška u obradi podataka ili u samom prikupljanju podataka, ali i prema računovodstvenoj procjeni koja nije utemeljena zbog propusta ili zbog toga što su činjenice već pogrešno prikazane. Mjere koje poduzeće koristi na učinkovit i efikasan način utjecati će i na samo otkrivanje pogrešaka koje su nastale u poslovnom subjektu, a prikazane su u financijskim izvještajima poduzeća.

Posljednjih godina koristi se nova vrsta internih kontrola, pod nazivom kontrole protiv prijevара. Obzirom da su počinitelji većih prijevара u poduzeću bili uglavnom viši menadžeri, bilo je potrebno osmisliti kvalitetni program i učinkovitu kontrolu protiv prijevара. Ova vrsta kontrola najčešće se koriste u većim subjektima, a djeluju poput „ležećih policajaca“ koji su postavljeni da bi usporili promet, ali ne i zaustavili ga. Kontrole protiv prijevare osmišljene su kako bi umanjile posljedice neželjenog ponašanja prije nego se ono dogodi, ali ih ne mogu u potpunosti spriječiti. Kontrole protiv prijevare mogu biti osmišljene kako bi se umanjila mogućnost prijevare u manjim subjektima. Iako neće u potpunosti spriječiti prijevare, može djelovati destimulativno. One navode počinitelje da dobro razmisle o posljedicama svojih postupaka (IFOS, 2013).

U malim poduzećima, nedostatak specifičnih kontrola poslovnog procesa uzrokovan zbog nedostatka stručnog kadra i ograničenih resursa često nadoknađuje visoka razina uključenosti menadžmenta u provođenje kontrola. Prožimajuće kontrole u manjim poduzećima često mogu djelovati s razinom preciznosti koja služi sprečavanju ili otkrivanju određenih pogrešnih prikazivanja. Zbog uključenosti višeg menadžment povećava se rizik menadžmentovog zaobilaženja kontrola. Zbog toga se koriste revizijski postupci oblikovani snažnim kontrolama za sprečavanje prijevare.

Iako slabosti prožimajućih kontrola najčešće nemaju odmah kao posljedicu nedostatak ili pogrešku u financijskim izvještajima, one ipak imaju značajan utjecaj na vjerojatnost pojave pogrešnih prikazivanja na razini kontrole poslovnog procesa. Nepostojanje kvalitetnih prožimajućih kontrola u poduzeću može ozbiljno ugroziti ostale kontrole poslovnih procesa, te zbog toga treba o značajnim nedostacima tih kontrola izvijestiti menadžment i one koji su zaduženi za upravljanje (IFOS, 2013).

Kontrole protiv prijevare mogu biti oblikovane na način da uključe svih pet komponenti interne kontrole. Kada je riječ o rizicima značajnog pogrešnog prikazivanja u financijskim izvještajima, naglasak je na moralu od vrha prema dnu. To se odnosi na stavove i aktivnosti menadžmenta povezane s kontrolom, te je dio okruženja kontrola koje utječe na svjesnost o kontrolama kod svih zaposlenika. Visok "moral od vrha prema dnu" smatra se daleko najučinkovitijom od svih kontrola protiv prijevare (IFOS, 2013).

Dvije vrste kontrola protiv prijevare mogu se primjenjivati u malim poduzećima: knjiženja u dnevnik i razdvajanje dužnosti.

Menadžeri često koriste ne rutinska knjiženja kako bi počinili prijevare. Kako bi se takva vrsta prijave u potpunosti izbjegla ili otkrila na vrijeme, uvodi se politika da se ne rutinska knjiženja poprate dodatnim objašnjenjem u bilješkama i potvrdi menadžerovim potpisom. Ova metoda koristi se kod većih iznosa, jednostavna je i prihvatljiva malim i srednjim poduzećima koja su financijski ograničena za provođenje i uvođenje skupljih metoda.

Uvođenjem ove politike daje se ovlast računovođi subjekta da uvijek traži od menadžera objašnjenje i odobrenje za pojedine iznose. Iako ovaj način neće spriječiti višeg menadžera da zatraži neprikladno knjiženje, ali sama pomisao da je potrebno fizički dokumentirati i objasniti odobrenje može biti dovoljno da odvraća menadžera od takvog zahtjeva. Ako se takav zahtjev ipak dogodi, revizor može primijetiti da knjiženje nije odobreno i upitati zašto je tome tako. To onda može dovesti do daljnje istrage i potrebom za provođenjem forenzične revizije (IFOS, 2013).

U malim i srednjim poduzećima, često se na položaju računovođe ili knjigovođe nalaze osobe kojima se vjeruje i koje ne nadzire ili ih se minimalno nadzire. To im je zapravo izvrsna prilika kako počinuti prijevare a da nitko ne posumnja u njih ili ih se provjerava. Jedan od načina kontrole koje bi poduzeće moglo uvesti jest da se zaposli dodatna osoba na pola radnog vremena ili u vrijeme godišnjih odmora kako bi prekontrolirala rad računovodstva u poduzeću. Ova kontrola jest skuplja jer se dodatno plaća novi zaposlenik, ali je i veoma učinkovita te može navesti knjigovođu da odustane od namjere počinjena prijave. a ako je prijevare već u tijeku, ova politika pruža priliku da se otkrije prijevare (IFOS, 2013).

Mala i srednja poduzeća imaju specifične prednosti i izazove kada je riječ o uspostavljanju i korištenju mehanizama za sprečavanje i otkrivanje prijave u financijskim izvještajima.

Prema (Žager, 2015) prednosti malih i srednjih poduzeća su:

1. **Fleksibilnost i brza reakcija:** Mala i srednja poduzeća često imaju manje složene organizacijske strukture i mogu brže reagirati na promjene ili sumnjive aktivnosti u financijskim izvještajima. To im omogućuje da na vrijeme provodu istrage i implementiraju potrebne korektivne mjere.
2. **Kvalitetna komunikacija i informiranost između zaposlenih**
3. **Sigurnost posla:** ukoliko poduzeće ima pozitivne rezultate, zaposlenici se ne moraju brinuti hoće li dobiti otkaz

4. Proksimitet vlasnika i menadžmenta: Vlasnici ili menadžment malog i srednjeg poduzeća često imaju direktan nadzor nad operacijama i financijskim izvještajima. Na taj se način može olakšati identifikacija nepravilnosti ili potencijalnih rizika od prijevara.
5. Neovisnost: vlasnik poduzeća samostalno donosi i provodi odluke te odgovara za rezultate poslovanja.
6. Manji obim transakcija: mala i srednja poduzeća obično imaju manji obim transakcija u usporedbi s velikim poduzećima, što može pojednostaviti praćenje i analizu financijskih podataka te otkrivanje nepravilnosti.
7. Obiteljsko zapošljavanje: u velikim i državnim poduzećima postoji bojazan od nepotizma i zapošljavanja po obiteljskim vezama, dok u malim i srednjim poduzećima najčešće se ostvaruje obiteljski posao.
8. Manja izloženost složenim i zahtjevnim financijskim instrumentima: mala i srednja poduzeća često imaju manju izloženost kompleksnim financijskim instrumentima i transakcijama, što može smanjiti potencijalne rizike prijevare.

Prema (Žager, 2015) nedostaci malih i srednjih poduzeća su:

- 1) Ograničeni resursi za implementaciju kontrole: mala i srednja poduzeća često imaju ograničene resurse za implementaciju i održavanje snažnih sustava internih kontrola i forenzičkih revizija. To može rezultirati manjim obuhvatom kontrola ili manjim brojem specijaliziranih stručnjaka za reviziju. Također teže dobivaju kredite ili druge izvore financiranja.
- 2) Najčešće jedna osoba obavlja više funkcija od jednom.
- 3) Manja svijest i edukacija zaposlenih: Nedostatak svijesti o rizicima prijevare i nedostatak specijalizirane edukacije za zaposlenike malih i srednjih poduzeća može otežati prepoznavanje indikatora prijevare ili nepravilnosti.
- 4) Mogućnost propasti poslovanja: mala i srednja poduzeća češće propadaju ili odlaze u stečaj.
- 5) Podložnost ljudskim pogreškama: Obzirom da postoji manje stručno osoblje i moguća raspodjela odgovornosti na nekoliko ključnih osoba, mala i srednja poduzeća mogu biti podložnija ljudskim pogreškama ili zloupotrebama.
- 6) Često mijenjanje zaposlenika: mala i srednja poduzeća imaju ograničene resurse pa su i plaće često manje kod privatnika nego u većim korporacijama. Također je i manje

prilika za napredovanje obzirom da je hijerarhija u poduzeću gotovo pa nepostojeća, manji broj funkcija.

- 7) Ograničen pristup tehnološkim alatima: Nedostatak financijskih i tehnoloških resursa može ograničiti mala i srednja poduzeća u korištenju naprednih tehnoloških alata i analitičkih softvera koji olakšavaju detekciju prijevара.
- 8) Ovisnost o konkurenciji i kretanju na tržištu: mala i srednja poduzeća teško se suočavaju s oscilacijama u prodaji ili s pojavom novih konkurenata na tržištu.

Mala i srednja poduzeća imaju određenu sposobnost brzom prilagođavanju i direktivnom nadzoru nad financijskim izvještajima, njihovi nedostaci u resursima, svijesti i tehnološkoj infrastrukturi mogu ih učiniti ranjivijima na prijevaru. Važno je da mala i srednja poduzeća usmjere svoje napore na jačanje internih kontrola, kontinuiranu edukaciju osoblja te moguću suradnju s vanjskim revizorima i forenzičkim stručnjacima kako bi se povećala otpornost na prijevaru u financijskom izvještavanju.

4. EMPIRIJSKO ISTRAŽIVANJE IZLOŽENOSTI MALIH I SREDNJIH PODUZEĆA PRIJEVARNOM FINACIJSKOM IZVJEŠTAVANJU

4.1. Problem i cilj provođenja empirijskog istraživanja

Napretkom tehnologije povećala se mogućnost i prilika za izvršenjem prijevare. U skladu sa sve većim troškovima života te lažnog prikazivanja društvenog statusa ljudi se na razne načine žele domoći novca i statusa. Zbog slabijih resursa malih i srednjih poduzeća uloženi u mjere opreza od prijevare, pretpostavka je da se u njima i češće događaju prijevare. Također, prema statistici u Republici Hrvatskoj mikro, mala i srednja poduzeća čine čak 99,7% poduzeća koja posluju na teritoriju države. Cilj ovog istraživanja je bio utvrditi koliko često su se prijevare dogodile u poslovanju malih i srednjih poduzeća, koji motivi su bili za počinjenje prijevare, tko je bio počinitelj prijevare, koje pogreške su se događale u poslovanju, te na koje načine se poduzeća štite od rizika prijevare.

4.2. Metode provođenja empirijskog istraživanja

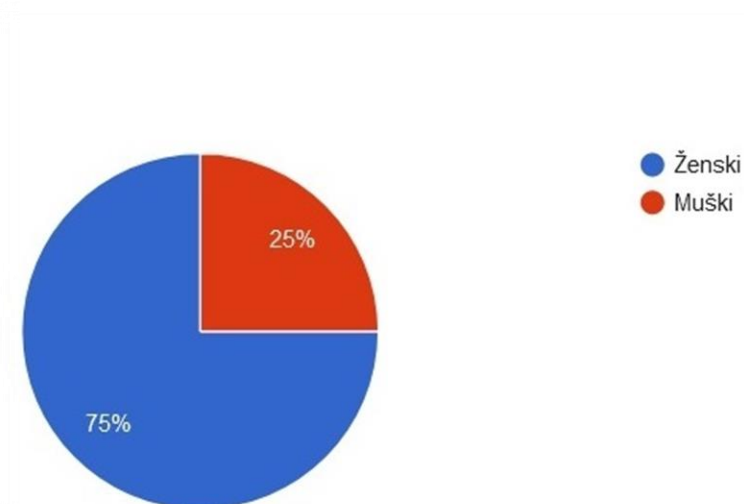
Za potrebe diplomskog rada provedeno je istraživanje putem anketnog upitnika u kolovozu 2024. godine. Anketni upitnik bio je usmjeren vlasnicima ili računovođama mikro, malih i srednjih poduzeća u Republici Hrvatskoj. Anketni upitnik poslan je putem e-maila na službene mail adrese odabranih poduzeća. Na stranicama registra godišnjih financijskih izvještaja selektirano je prvih sto iz sektora malih i mikro poduzeća, a zatim prvih sto iz sektora srednjih poduzeća. Kriterij za odabir je bio najveći ukupni prihod, za godinu 2021., jer su tada bili objavljeni zadnji financijski izvještaji. Također u istraživanje su bili uključeni prvih 100 računovodstvenih servisa na području države s najdužim radnim stažom iz razloga što je njima tematika anketnog upitnika bliskija te su educiraniji na području prepoznavanja prijevara, nego što su to vlasnici mikro i malih poduzeća. Anketni upitnik sastojao se od 20 pitanja zatvorenog tipa. Ova metoda ispitivanja je jednostavna, brza i bez velikih troškova slanja. Upitnik je bio u potpunosti anonimn. Od poslanih 300 anketnih upitnika, vraćeno je 36 odgovora što se smatralo dovoljnim za interpretaciju rezultata istraživanja. Upitnik je kontroliran putem računalnog programa, stoga se upitnik mogao ispuniti samo jednom i odgovori se nisu mogli mijenjati.

4.3. Analiza i interpretacija rezultata empirijskog istraživanja

Empirijsko istraživanje započelo je općenitim pitanjima o ispitaniku kao što je spol, životna dob ispitanika, postignuti stupanj obrazovanja, ukupan broj radnog staža. Alat za korištenje obrade podataka bio je Microsoft Excel 2007. Broj interpretiranih odgovora je 36. Na pojedinim grafikonima postotak je veći od 100 zbog mogućnosti višestrukog izbora.

Grafikon 1. prikazuje da je od ukupnog broja zaprimljenih odgovora bilo 75% ženskog spola, a preostalih 25% muškog spola. Rezultati su bili očekivani iz razloga što ženska populacija češće odgovara na ankete, ali i prema statističkim podacima poslove računovodstva uglavnom obavljaju osobe ženskog spola.

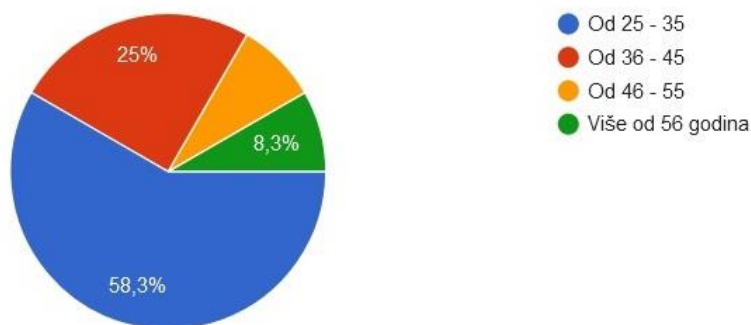
Grafikon 1. Spol ispitanika (n=36)

Izvor: izrada autora prema podacima dobivenih iz anketnog upitnika

Grafikon 2. prikazuje životnu dob ispitanika. Iz grafikona se jasno može iščitati kako je čak 58,3% ispitanih u dobi od 25 do 35 godina starosti. 25% ih je bilo u dobi od 36 do 45 godina, a preostalih 8,3 % u dobi od navršениh 56 godina pa na dalje. Niti jednog odgovora nije bilo iz dobne skupine od 46 do 55 godina. Rezultati su očekivani iz razloga što mlada populacija češće koristi internet tehnologiju, te su otvoreniji u iskazivanju svojih stavova i mišljenje o poslovanju u poduzeću u kojemu rade.

Grafikon 2. *Životna dob ispitanika (n=36)*

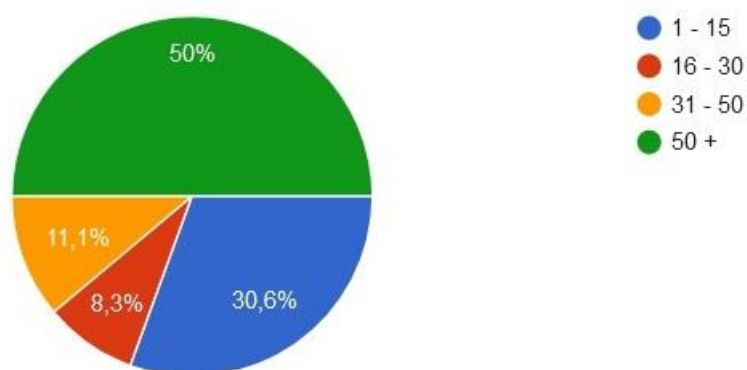

Izvor: autor prema podacima dobivenih iz anketnog upitnika

Iz anketnog upitnika dobiveni su podaci o stupnju postignutog obrazovanja ispitanika, te ukupan broj godina radnoga staža. Njih 41,7% posjeduje VSS (visoku stručnu spremu). 30,6% ispitanih je Magistar struke, a 27,8% posjeduje VŠS (višu stručnu spremu). 52,8% ispitanika ima do 10 godina radnoga staža, 25% od 11 do 20 godina, 13,9% od 21 do 30 godina i 8,3% ispitanih ima više od 30 godina radnog staža.

Grafikon 3. prikazuje broj zaposlenih u organizaciji ispitanika. 50% ispitanih radi u organizaciji gdje je više od 50 zaposlenih, 30,6% ih radi u poduzeću koje broji do 15 zaposlenih, 11,1% ih je u poduzeću s između 31 i 50 zaposlenih. Preostalih 8,3 % radi u poduzeću gdje je zaposleno između 16 i 30 radnika. Odnosno njih 47,2% zaposleno je u srednjem poduzeću, 33,3% u malom poduzeću, a 19,4% u mikro poduzeću. Rezultati su očekivani iz razloga što su mala i srednja poduzeća obavezna prema zakonu sastavljati godišnje financijske izvještaje, pa samim time imaju i više informacija o prijevarama koje se događaju u organizaciji.

Grafikon 3. *Broj zaposlenih u organizaciji ispitanika (n=36)*

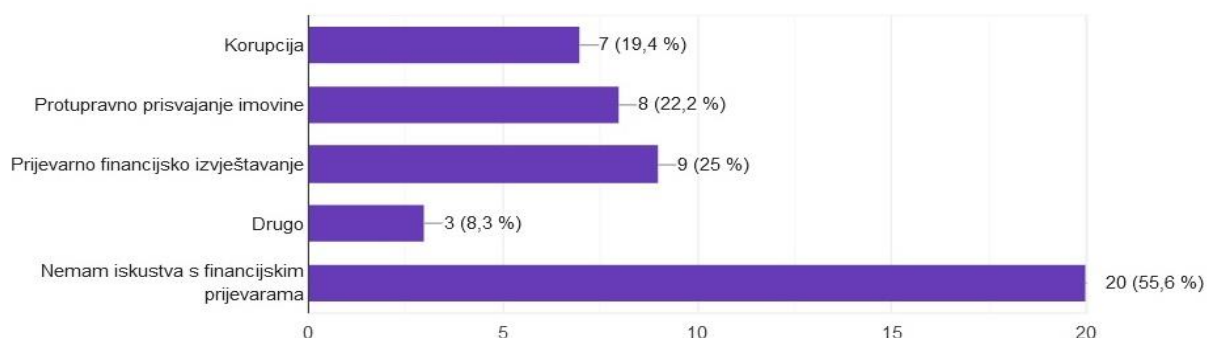

Izvor: autor prema podacima dobivenih iz anketnog upitnika

Na anketni upitni odgovorilo je 30,6% ispitanika sa funkcijom računovođe u organizaciji, 22,2% ispitanih su bili na poziciji menadžera u poduzeću, te 16,7% ispitanih bili su vlasnici poduzeća. Ostalih 30,5% odgovora dobiveno je od zaposlenika na poziciji voditelja prodaje, suradnika, asistenta prodaje, službenika, tajnika, ekonomista, unapređivača prodaje, osobe odgovorena za djelatnost.

Grafikon 4 prikazuje s kojim oblikom financijske prijevare su se ispitanici najviše susretali u poslovanju. Njih 55,6% odnosno 20 ispitanih odgovorilo je kako nema osobnog iskustva s financijskim prijevarama. 9 ispitanika (25%), navelo je prijevarno financijsko izvještavanje kao najčešći oblik prijevare. 22,2% njih susrelo se s protupravnim prisvajanjem imovine. 7 ispitanika potvrdilo je kako se u njihovoj organizaciji susrelo sa korupcijom. Rezultati su očekivani jer se prema statistici prijevarno financijsko izvještavanje i protupravno prisvajanje imovine navodi kao najčešći oblici prijevare u poduzećima. Ovo ispitivanje je potvrdilo tu pretpostavku. Prema podacima ACFE organizacije u sklopu istraživanja o vrstama i načinima prijevare u hrvatskom gospodarstvu pod nazivom „Kako Krademo?“, navodi se da je najčešća metoda prijevare bila protupravno prisvajanje imovine i to čak 52% slučajeva, dok je medijan financijskog gubitka po oštećenoj organizaciji iznosio oko 750 000 HRK. Sljedeći najčešći oblik su bili mito i korupcija (31%), zatim kibernetičke prijevare (22%), te prijevare u financijskom izvještavanju (16% slučajeva).

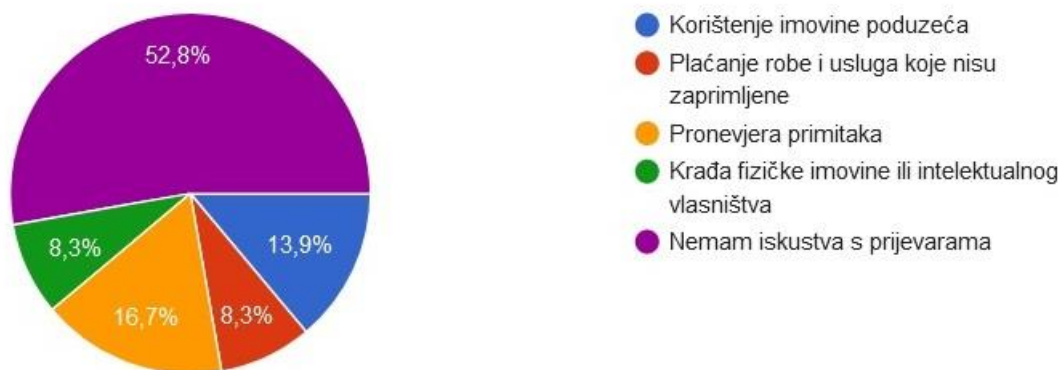
Grafikon 4. *Najčešći oblik prijevare u organizaciji (n=36)*

Izvor: autor prema podacima dobivenih iz anketnog upitnika

Pitanje povezano sa najčešćim oblikom prijevare bilo je i jesu li se ispitanici susreli s nekom od prijevara kod protupravnog prisvajanja imovine. Sljedeći grafikon prikazuje s kojim oblikom prijevare su imali iskustva.

Grafikon 5. *Vrste prijevera kod protupravnog prisvajanja imovine (n=36)*

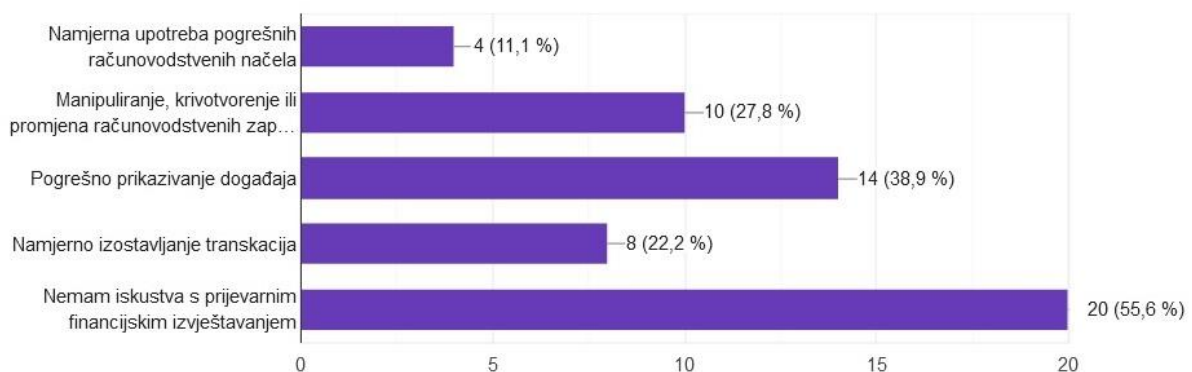

Izvor: autor prema podacima dobivenim putem anketnog upitnika

Ispitanici su pronevjeru primitaka naveli kao najčešći oblik protupravnog prisvajanja tuđe imovine (16,7% slučajeva). Ispitanici su također naveli korištenje imovine poduzeća kao jedan od oblika prisvajanja tuđe imovine, krađu fizičke imovine ili intelektualnog vlasništva te plaćanje robe i usluga koje nisu bile zaprimljene u organizaciji.

Grafikon 6 prikazuje s kojim vrstama prijevare u financijskim izvještajima su se ispitanici najčešće susretali. Ovdje je također kao i u prethodnom pitanju 20 ispitanih odgovorilo kako nije imalo osobnog iskustva s prijevarama u financijskom izvještavanju. Rezultat je očekivan jer su već u prethodnom pitanju odgovorili kako se nisu susretali s prijevarama u organizacijama gdje su zaposleni. Ostatak ispitanih, njih 38,9% je naveo kako je pogrešno prikazivanje događaja bio najčešći oblik prijevarnog financijskog izvještavanja. Zatim su tu manipulacije, krivotvorenje ili promjena računovodstvenih zapisa (27,8%). 8 ispitanih navelo je namjerno izostavljanje transakcija kao oblik prijevare s kojim su se susreli, te preostalih 11,1% ispitanih potvrdilo je da su imali iskustva s namjernim upotrebama pogrešnih računovodstvenih načela.

Grafikon 6. Najčešće vrste prijevare u financijskim izvještajima (n=36)

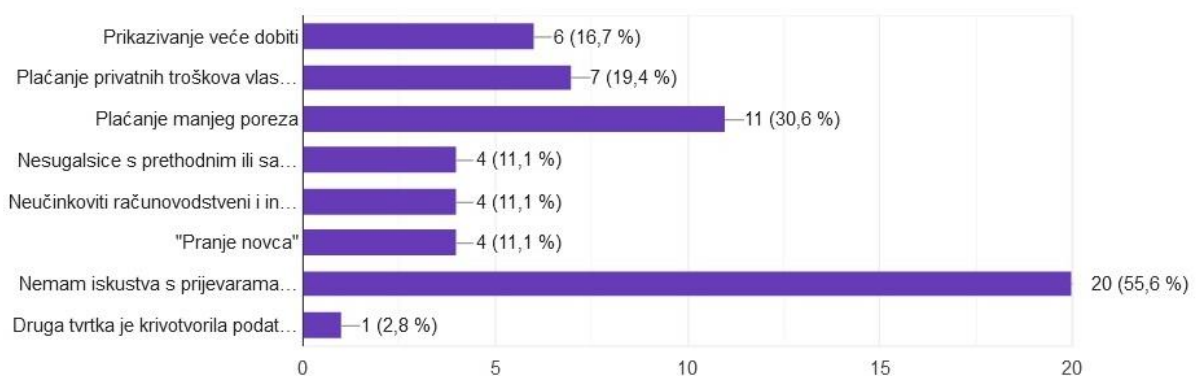

Izvor: autor prema podacima dobivenim u anketnom upitniku

Jedno od pitanja u anketnom upitniku bilo je i koji je uvjet bio prisutan prilikom nastanka prijevare. U radu je pojašnjen trokut prijevare koji sačinjava pritisak/ motivacija, prilika, te racionalizacija. 33,3% ispitanih navelo je priliku zbog neučinkovitih kontrola unutar poduzeća kao najčešći uvjet za nastanak prijevare. Njih 7 smatra kako je pritisak na zaposlenika bio motivacija za počinjenje prijevare, dok 11,1% ispitanika tvrdi kako je opravdavanje samoga sebe za počinjenje prijevare bio uvjet nastanka prijevare. Budući da mala i srednja poduzeća imaju ograničene financijske resurse za implementaciju internih kontrola, a i za ulaganje u informatičke programe i sustave koji bi detektirali pogreške i spriječile nastanak prijevare potpuno je opravdano da upravo prilika zbog neučinkovite kontrole unutar poduzeća bude najčešći motiv pojedincima da izvrše prijevare.

Sljedeći grafikon prikazuje koji je najčešći razlog bio za nastanak prijevare. Najviše ispitanika navelo je plaćanje manjeg poreza kao glavni razlog, njih 30,6%. Ostali ispitanici naveli su sljedeće razloge: plaćanje privatnih troškova vlasnika (19,4%), prikazivanje veće dobiti (16,7%), nesuglasice s prethodnim ili sadašnjim revizorom, neučinkoviti računovodstveni i informacijski sustavi, te „pranje novca“. Jedan ispitanik naveo je situaciju gdje je drugo poduzeće krivotvorilo podatke organizacije u kojoj je ispitanik zaposlen.

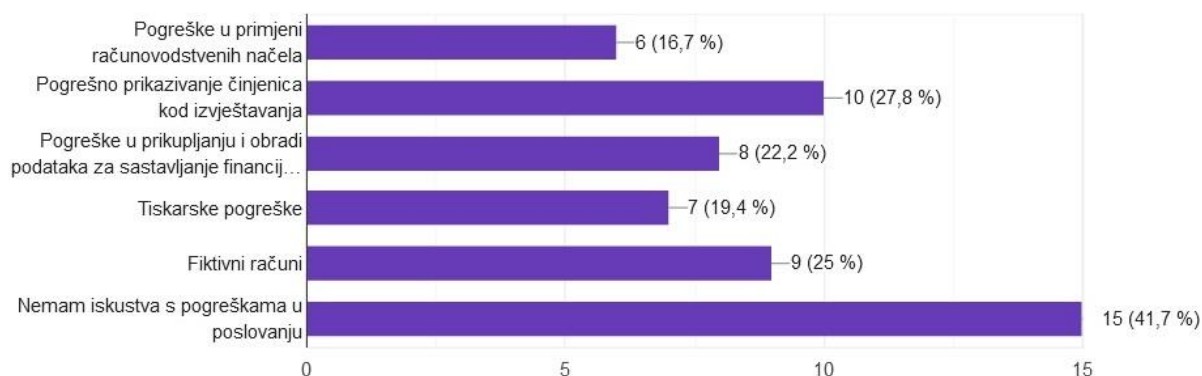
Grafikon 7. Najčešći razlog za nastanak prijevare (n=36)

Izvor: autor prema podacima dobivenih iz anketnog upitnika

Grafikon 8 prikazuje s kojim vrstama pogrešaka u poslovanju su se ispitanici bili susreli. 15 ispitanika izjavilo je kako nemaju iskustva s pogreškama u organizaciji gdje su zaposleni. 27,8% ispitanika susrelo se s pogrešnim prikazivanjem činjenica kod financijskog izvještavanja. 25% ispitanika imalo je iskustva s fiktivnim računima. 22,2% ispitanika navelo je pogreške u prikupljanju i obradi podataka za sastavljanje financijskih izvještaja. 19,4% navelo je tiskarske pogreške i 16,7% navodi pogreške u primjeni računovodstvenih načela.

Grafikon 8. *Vrste pogrešaka s kojima su se ispitanici susreli (n=36)*

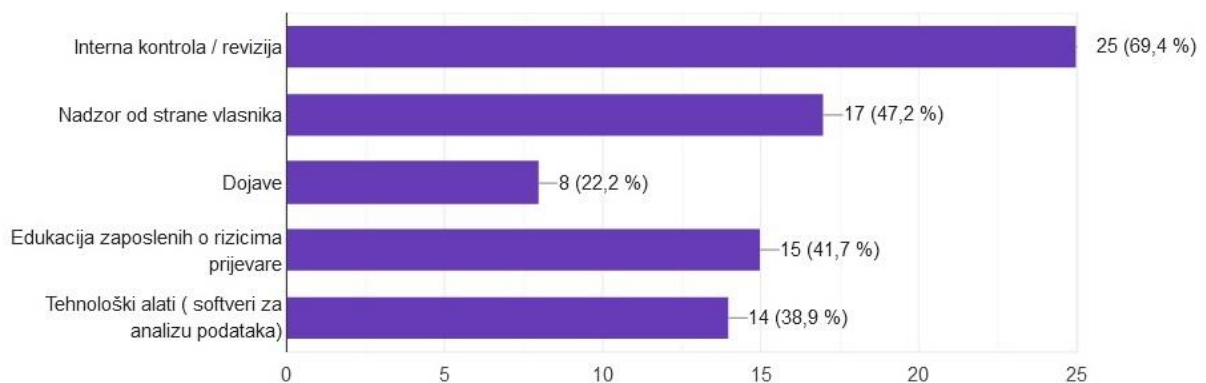
Izvor: autor prema podacima prikupljenim putem anketnog upitnika

Ispitanike se također pitalo da navedu koje se mjere zaštite od mogućih financijskih prijevара koriste u poslovnom subjektu. 72,2% ispitanih navelo je internu kontrolu kao što je provjera poslovnih partnera, jednu od najkorištenijih mjera zaštite. Ova mjera zaštite je zapravo i najpovoljnija za mala i srednja poduzeća jer ne iziskuje prevelike troškove kod korištenja, a niti djelatnici moraju pohađati dodatne edukacije što ostvaruje značajne uštede financijskih sredstava kojima poduzeće raspolaže. 61,1% njih je navelo interne kontrole kao način na koji se štite od prijevара. Interne kontrole su svakako efikasnije i učinkovitije, međutim za mala poduzeća su preveliki trošak, a i iziskuje dodatne napore i edukaciju zaposlenih. Samo su 3 ispitanika navela forenzično računovodstvo kao mjeru zaštite. Ovaj rezultat je zapravo i očekivan obzirom da je forenzično računovodstvo odnosno revizija kompleksna i skupa za poduzeća s ograničenim budžetom.

Sljedeći grafikon prikazuje koje su metode korištene prilikom otkrivanja prijevара i pogrešaka. Interna kontrola i revizija bila je najčešće korištena metoda i to u čak 69,4% slučajeva. Efikasno uspostavljene interne kontrole mogu poduzeću uštedjeti ogromne gubitke koji nastaju prijevarama koje nisu na vrijeme otkrivene. Iako u početku iziskuju napor poduzeća kod donošenja i provođenja kontrola te edukacije zaposlenih, svako su najisplativije i najučinkovitije metode za otkrivanje pogrešaka i mogućih prijevара. U 47,2% slučajeva koristio se nadzor od strane vlasnika kao metoda za otkrivanje prijevара. Ova metoda je najčešće korištena u malim poduzeća obzirom da u takvim poduzeća ima manji broj zaposlenih, najčešće je vlasnik taj koji sve nadzire i provjerava. U manjim poduzećima se prijevare i pogreške relativno brzo otkriju obzirom da je broj sumnjivaca malen i svaki zaposlenik ima određenu funkciju koju izvršava. Teško je “zamesti trag” u malim

organizacijama i prebaciti krivnju na drugoga. Poduzeća također šalju svoje zaposlenike na edukacije o rizicima prijevare. Ovo je metoda koja se češće koristi u srednjim poduzećima ili poduzećima koja obavljaju djelatnosti povezanim s otkrivanjima prijevare kao što su računovodstveni servis. 14 ispitanika navelo je korištenje tehnoloških alata kao metodu za otkrivanje prijevare. Softveri za analizu podataka definitivno olakšavaju i ubrzavaju sami proces otkrivanja nastalih pogrešaka. Međutim u nekim slučajevima ljudska intuicija ili “trač” u organizaciji mogu navesti pojedine osobe da istraže detaljnije neke podatke ili transakcije zbog sumnje na pogrešku ili počinjenu prijevare. Čak 22, 2% ispitanih navodi dojave kao metodu koja je bila korištena za otkrivanje prijevare.

Grafikon 9. Metode korištene kod otkrivanja prijevare i pogrešaka (n=36)

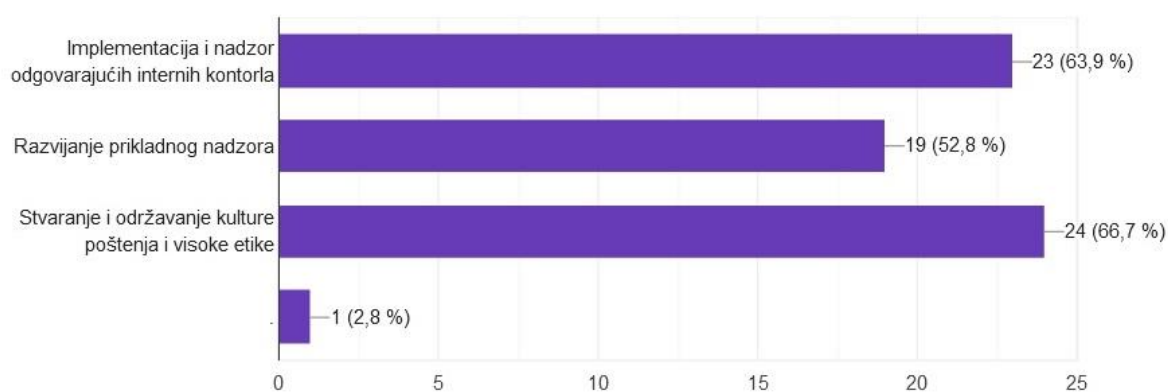
Izvor: autor prema podacima dobivenim putem anketnog upitnika

Od ispitanika se tražilo da navedu s kojim su se ranim indikatorima upozorenja na prijevare u financijskim izvještajima bili susreli. Nedostatak transparentnosti u financijskim izvještajima bio je najčešći odgovor, odnosno 58,3 % ispitanika navelo je ovaj indikator. 25 % ispitanih izjasnilo se kako su imali iskustva s naglim promjenama u financijskim rezultatima bez jasnog objašnjenja kako je došlo do toga. 22,2 % ispitanih navelo je neuobičajeno visok rizik u poslovanju, a 5 ispitanih susrelo se s visokim stupnjem kompleksnosti u financijskim transakcijama.

Ispitanici su morali navesti svoje mišljenje koje mjere bi poduzeće trebalo uvesti kako bi se spriječile ili na vrijeme otkrile prijevare u organizaciji gdje su zaposleni. Rezultati su sukladni ranijim istraživanjima provedenih od strane PWC-a kako bi se stvaranjem i održavanjem kulture poštenja i visoke etike uvelike smanjile mogućnosti nastanka prijevare u

poduzeću (PwC, 2018). 66,7% ispitanih je potvrdilo kako bi se ove mjere trebale uvesti u poslovanje. 63,9% ispitanih navelo je implementaciju i nadzor odgovarajućih internih kontrola kao mjeru zaštite od nastanaka prijevара. Uvođenje internih kontrola je svakako jedna od najučinkovitijih metoda međutim za poduzeća sa ograničenim resursima je skupa i nedostupna. 52,8% ispitanih smatra kako bi razvijanje prikladnog nadzora pomoglo spriječiti ili otkriti prijevare na vrijeme. Ova mjera je svakako prikladnija za poduzeća koja si ne mogu priuštiti interne revizore, računalne programe ili forenzično računovodstvo.

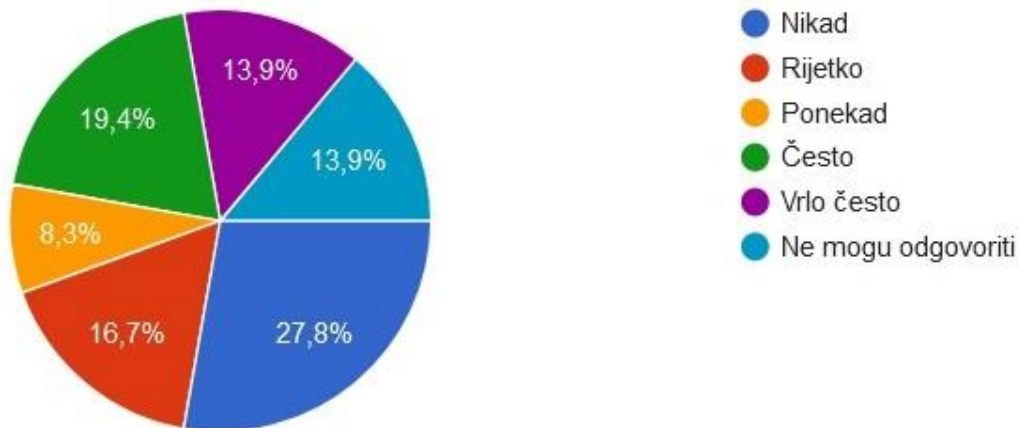
Grafikon 10. Mjere za sprječavanje i otkrivanje prijevара (n=36)

Izvor: autor prema podacima prikupljenim putem anketnog upitnika

Na sljedećem grafikonu prikazana su mišljenja ispitanih koliko često vlasnik ili menadžment sudjeluje u pogrešnom prikazivanju i prijevarama. 27,8% ispitanih se izjasnilo kako smatraju da vlasnik nikad ne bi radio na štetu vlastitog poduzeća ili ugrozio svoj status i ugled. 19,4% ispitanih tvrdi da vlasnici ili menadžeri često sudjeluju u prijevarama zbog položaja na kojem se nalaze te mogućnosti zloupotrebe ovlasti i položaja. Menadžeri često žele svoje rezultate prikazati boljima nego što jesu pa lažno prikazuju stvarno stanje poslovanja ili kako bi zadržao trenutnu poziciju na poslu. Vlasnici također ukoliko žele plaćati manje poreze prikazuju lažne ili veće gubitke nego što jesu i zadržavaju dobit za sebe. Vlasnici često koriste imovinu poduzeća za vlastite potrebe i troškove. 16,7% ispitanih tvrdi da vlasnici i menadžeri rijetko sudjeluju u prijevarama. 13,9 % ispitanih navelo je da sudjeluju vrlo često, a 8,3% ispitanih smatra da ponekad sudjeluju u prijevarama.

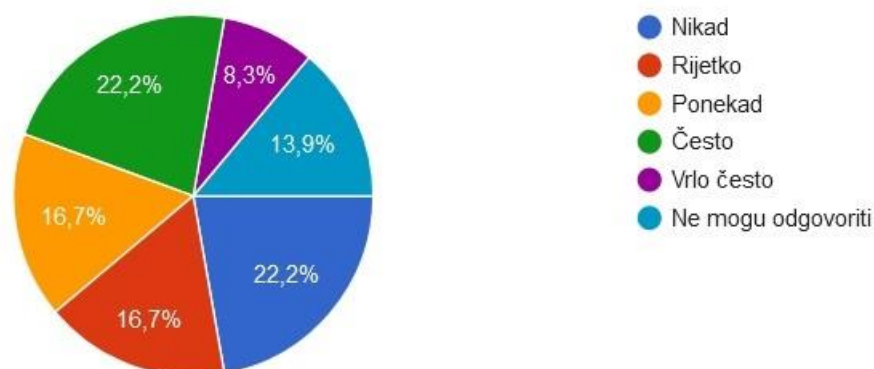
Grafikon 11. *Sudjelovanje menadžmenta / vlasnika u pogrešnom prikazivanju i prijevare*

Izvor: autor prema podacima prikupljenim putem anketnog upitnika

Jedno od pitanja bilo je da ispitanici navedu svoje mišljenje koliko često zaposlenici sudjeluju u pogrešnom prikazivanju i prijevarama. 22,2 % ispitanih odgovorilo je kako zaposlenici nikad ne sudjeluju u prijevare, također je 22,2% ispitanih iznijelo mišljenje kako zaposlenici često sudjeluju u prijevarama. Najčešći motivi zaposlenih za počinjenje prijevare jest poticaj ili motivacija. Zaposlenici često zbog privatnih financijskih problema dolaze u iskušenje počinjenja prijevare. Neki zaposlenici žive iznad svojih mogućnosti, a neki imaju obiteljskih problema ili problem s ovisnosti (alkohol, droga, kocka). Drugi motiv je prilika, najčešće zbog neučinkovitih kontrola u poduzeću gdje vide svoju šansu za ostvarenjem dodatne zarade na štetu poduzeća ili čak i drugih radnika zbog otežanog dokazivanja tko je stvarni krivac. Treći razlog ili motiv jest racionalizacija ili opravdanje samoga sebe. Zaposlenik misli da je opravdano to što čini jer smatra kako nije dovoljno plaćen ili nagrađen za svoj doprinos u poduzeću. 16,7% njih misli da zaposlenici rijetko ili ponekad sudjeluju u pogrešnom prikazivanju i prijevare. 8,3% ispitanih navode da zaposlenici vrlo često počine prijevare, a 13,9 % nije moglo iznijeti svoje mišljenje zbog neiskustva s prijevarama.

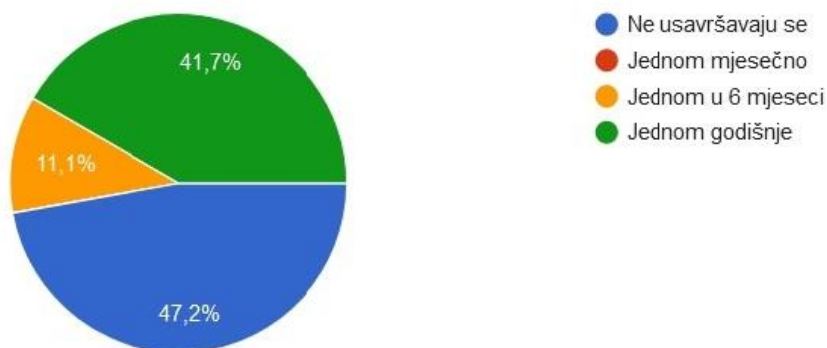
Grafikon 12. *Sudjelovanje zaposlenih u pogrešnom prikazivanju i prijevarama*

Izvor: autor prema podacima dobivenim putem anketnog upitnika

Zadnje pitanje u anketnom upitniku odnosilo se na edukaciju zaposlenih o rizicima prijevare i koliko često odlaze na edukaciju. 47,2% navodi kako se ne usavršavaju na tom području. 41,7% ispitanih usavršavaju se jednom godišnje, a 11,1% ispitanih odlazi na edukacije jednom u 6 mjeseci. Educiranje zaposlenih svakako bi trebalo biti češće ili barem jednom godišnje za sve vrste djelatnosti. Iako iziskuje napore kod zaposlenih i vlasnika te dodatne troškove za poduzeće, ovo je zapravo jedan od boljih načina kako zaštititi svoje poduzeće od nastanka prijevara ili čak spriječiti prijevaru na vrijeme.

Grafikon 13. *Edukacija zaposlenih o rizicima prijevare*

Izvor: autor prema podacima dobivenim putem anketnog upitnika

4.4. Ograničenja provedenog empirijskog istraživanja

Ograničenja koja su se pojavila tokom provođenja istraživanja bio je definitivno manji broj vraćenih odgovora na anketu. Na 300 poslanih upita, vraćeno je 36 odgovora. Obzirom da u Republici Hrvatskoj posluje veliki broj malih i srednjih poduzeća teško je rezultate projicirati na sve njih. Očekivano je kako ne žele svi iznositi svoja mišljenja ili iskustva u vezi prijevare u poduzeću u kojemu su zaposleni ili pak vlasnici. Također pitanja gdje ispitanici izražavaju svoja mišljenja su subjektivnog doživljaja što ne mora prikazivati realnu sliku poslovanja u stvarnosti.

5. ZAKLJUČAK

O ovome radu detaljno je objašnjeno koji financijski izvještaji se sastavljaju i zašto. Financijski izvještaji dokaz su uspješnosti poslovanja i prikaz su „zdravstvenog stanja“ pojedinog poduzeća. Od velike je važnosti da su ti izvještaji istini i fer prikazani. Kako u Republici Hrvatskoj više od 99% svih aktivnih poduzeća sačinjavaju upravo mikro, mala i srednja poduzeća gdje se prijevare i prijevarno financijsko izvještavanje češće događa vrlo je važno da se uspostave snažni mehanizmi unutar svakog poduzeća koje će na vrijeme uočiti ili spriječiti prijevaru. Prijevarena u poduzeću povezana s financijskim izvještajima odnosi se na namjerno iskrivljavanje, falsificiranje ili manipulaciju financijskim podacima kako bi se stvorila lažna slika o financijskom stanju organizacije. Ove aktivnosti mogu imati značajne posljedice, uključujući gubitak povjerenja investitora, financijsku propast poduzeća, pravne sankcije, pa čak i zatvorske kazne za odgovorne osobe. Kako bi se takve štete na vrijeme izbjegle ili najboljem slučaju sanirale na vrijeme potrebno je uvesti kvalitetne interne kontrole u poduzeće.

Mala i srednja poduzeća nažalost ograničena su na svim aspektima, od manjeg broja zaposlenih i nestručnog kadra za provođenje internih kontrola do ograničenih financijskih resursa za uvođenje kontrola ili zasebnog kadra koji bi te kontrole provodio i nadgledao. Za ova poduzeća najučinkovitija su softverska rješenja i kompjuterski programi koji u sebi već imaju ugrađene provjere transakcija ili analiziranje i usklađivanje podataka s dokumenata koji su u obradi. Zbog navedenih ograničenja, upravo su mala i srednja poduzeća najranjivija na prijevare. Često vlasnik koji je u isto vrijeme i menadžer zbog svoje pozicije i ovlasti koju ima iskoristi kao priliku za počinjenje prijevare. Vlasnici često koriste sredstva u vlasništvu poduzeća za svoje vlastite troškove te time protupravno prisvaja imovinu poduzeća. Također često traži od odjela računovodstva da „frizira“ izvještaje, odnosno manipulira i krivotvori isprave kako bi financijski rezultat prilagodio svojim ciljevima ili u svoju korist. Česti motiv za prilagođavanjem izvještaja jest prikazivanje većeg gubitka nego što ga je poduzeće ostvarilo kako bi se izbjeglo plaćanje većeg poreza, a zaradu zadrži za sebe. Financijsko stanje pokazuje se boljim nego što jest kako bi opravdao svoje poslovanje pred mogućim budućim kreditorima ili drugim zainteresiranim korisnicima financijskih izvještaja. Prijevare često počine i zaposlenici i to je prikazano kroz trokut prijevare. Tri su osnovna uvjeta za počinjenje prijevare. Prvi je motivacija ili pritisak koji počinitelj osjeća. Najčešće je financijski pritisak pojedinca razlog zašto je prijevarena počinjena. Osobni problemi zaposlenika

moгу ga natjerati da svoje financijsko stanje poboljša krađom imovine poduzeća u kojem je zaposlen. Drugi uvjet koji navodi počinitelja na prijevare je prilika zbog neučinkovitih mehanizama zaštite poduzeća od prijevare. Mala i srednja poduzeća su vrlo osjetljiva na ovakav način provođenja prijevare zbog svojih ograničenja u poslovanju. Zadnji uvjet je racionalizacija ili opravdanje samoga sebe da zasluđu više nego što mu poslodavac pruža.

Kako bi se poduzeće zaštitilo od nastanka prijevare i pogrešaka potrebno je uložiti napore i financijska sredstva koja će dugoročno gledano donijeti više koristi i uštedjeti poduzeću resurse koje može izgubiti zbog prijevare koje nisu otkrivene na vrijeme.

Provedeno je istraživanje na uzorku od 36 zaposlenih u mikro, malim i srednjim poduzećima na teritoriju Republike Hrvatske. Rezultati istraživanja potkrepljuju pretpostavke kako su ova poduzeća pogođena raznim vrstama prijevare i manipulacijama. Jedna od najučinkovitijih mjera zaštite poduzeća jest educirati zaposlenike i stvoriti svijest o rizicima prijevare, međutim istraživanjem je pokazalo kako se 47% zaposlenih uopće ne educira na tom području. Poduzeća bi definitivno trebala uložiti više sredstava u edukaciju svojih zaposlenika. Ispitanici također navode mišljenja kako poduzeće treba uvesti neke od mehanizama zaštite poduzeća kao što je interna kontrola, interna revizija, nadzorni odbor, edukacija zaposlenih i stvaranje opće kulture etičkog ponašanja i poštovanja kodeksa poslovanja poduzeća, te po potrebi provesti forenzično računovodstvo ili reviziju kako bi se nastale pogreške i prijevare na vrijeme uočile i spriječile. Ukoliko poduzeća zbog svojih financijskih i drugih ograničenja (kao što je stručni kadar) ne može uspostaviti sve ove mehanizme u svojem poslovanju, definitivno bi trebalo uložiti u kvalitetna softverska rješenja i kompjuterske programe što bi uštedjelo na zapošljavanju novih ljudi koji bi provodili kontrole i nadzor nad poslovanjem, a opet pomoglo bi ispraviti nastale pogreške na vrijeme prije nego posljedice budu značajne za poduzeće. Važno je da se poduzeća opredijele za jedan ili više mehanizama ovisno o svojim mogućnostima i na vrijeme zaštite svoje poslovanje.

Literatura

1. Albrecht, W. S., Albrecht, C.C., Albrecht, C.O., Zimbelman, M.F., (2009.) *Fraud examination*. South – Western – Cengage Learning, Mason, SAD. str. 33.
2. Alpeza, M., Basarac Sertić, M., Delić, A., Has, M., Koprivnjak Popović, T., Mezulić Juric, P., Novosel, M., Oberman, M., Oberman Peterka, S., Perić, J., Petričević, T., Šimić Banović, R., Vučković, V., Križanović, K., Kuček, S. (2021) *Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj: MALA I SREDNJA PODUZEĆA U HRVATSKOJ U UVJETIMA PANDEMIJE BOLESTI COVID-19* [online]. Zagreb: ACT PRINTLAB Čakovec. Dostupno na: <https://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/03/CEPOR-Mala-i-srednja-poduze%C4%87a-u-HR-u-vrijeme-pandemije-COVID-19.pdf> [pristupljeno 13. lipnja, 2024.]
3. Belak, V. (2011) *Poslovna forenzika i forenzično računovodstvo – Borba protiv prijevare*, Zagreb: Belax Excellens d.o.o., str. 183.
4. Bešvir, B. (2007) *Otkrivanje prijevara i pogrešaka u postupku revizije financijskih izvještaja*, Računovodstvo, revizija i financije br. 10/2007, str. 91.
5. Bešvir, B. (2010) *Forenzična revizija*, Zagreb: RRIF.
6. Budimir, N. (2017) *Forenzično računovodstvo i forenzična revizija: Otkrivanje prijevara i kriminalnih radnji u finaciskim izvještajima primjenom forenzičnog računovodstva*. Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol.17(1-2), PP 151-164 UDK/UDC: 343.98:657.1, str. 106.
7. CEPOR, (2018) *Izvešće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj – 2018*. ISSN 1848-3526. Dostupno na: <http://www.cepor.hr/wp-content/uploads/2015/03/SME-report-2018-HR.pdf>
8. Cunjak Mataković, I. *Metode za otkrivanje rizika u forenzičnoj reviziji*. Zbornik radova, Međunarodno znanstveno – stručna konferencija. Dostupno na: <https://cpi.gov.hr/UserDocsImages/konferencije/IDVPS/VII/zbornik/MUP%20zbornik%20radova%207%20-%205%20Cunjak.pdf> [pristupljeno 09. Srpanja 2024.]
9. Dečman, N. (2012.) *Financijski izvještaji kao podloga za ocjenu sigurnosti uspješnosti poslovanja malih i srednjih poduzeća u RH*. Ekonomski pregled, 63 (7-8) 446 - 467
10. Dečman N., Žager K. (2015) *Računovodstvo malih i srednjih poduzeća*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
11. Gepp, A (2015.) *Financial statement fraud detection using supervised learning methods*. Doctoral thesis. Faculty of business, Bond University.

12. Halilčević E. (2018) *Metode otkrivanja prevara u financijskim izvještajima*, Zbornik radova, 6. međunarodni simpozij Suvremene financije i računovodstvo u kontekstu reformskih procesa u Bosni i Hercegovini, Tuzla 2018, dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/336770351_Envera_Halilcevic_-_METODE_OTKRIVANJA_PREVARA_U_FINANSIJSKIM_IZVJESTAJIMA [pristupljeno 09. ožujka 2020.]
13. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja (HSFI), dostupno na: <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/338481.html> [pristupljeno 11. ožujka 2020.]
14. Kapetanović, S. (2015.) *Prijevare u financijskim izvješćima*, Porezni vjesnik 9/2015. str. 112-121
15. Mahaček, D. (2015.) *Uloga interne revizije u sprječavanju pogrešaka i prijevара računalne obrade podataka*, Oeconomica Jadertina 1/2015. str. 48-63
16. MRevS 520 Analitički postupci, preuzeto sa: <http://www.propisi.hr/print.php?id=5668> [pristupljeno 11. ožujka 2020.]
17. *MRevS 240 Revizorova odgovornost da u reviziji financijskih izvještaja razmotri prijevare i pogreške*, Narodne novine broj 28/07), dostupno na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=5659> [pristupljeno 08. ožujka 2020.]
18. Pretnar Abičić, S. (2014) *Professional skepticism of auditors and risk of fraudulent financial reporting*, Journal of Accounting and Management, Vol. IV No. 1, 2014 [online], str. 1-16. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=211560 [pristupljeno 09. ožujka 2020.]
19. PwC Globalno istraživanje gospodarskog kriminala i prijevare 2018. *Izvučimo prijevare na svjetlo dana*. Izvješće za Hrvatsku za 2018. Dostupno na https://www.pwc.hr/hr/forenzicke-usluge/Gecs_2018_HR_20_02_2019.pdf [pristupljeno 02. Rujna 2024.], str. 18.
20. Rezaee, Z., Riley, R. (2014) *Prijevare u financijskim izvještajima - sprječavanje i otkrivanje* 2. izdanje, Zagreb: MATE, str. 90.
21. Sever Mališ, S., Tušek, B., Žager, L. (2012) *Revizija – načela, standardi, postupci*. Zagreb: HZRFID.
22. Sever, S. (2008). *Uloga i značaj forenzične revizije*. XI. savjetovanje Interna revizija i kontrola. Interna revizija i kontrola. Žager, L. (ur.). Poreč. 09., 10. i 11. listopada 2008. Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str.. 211-225.
23. Soltani, B. (2009.). *Revizija, Međunarodni pristup*. Zagreb: Mate, str. 534.

24. Štahan, M. (2017), *Prijevare u financijskim izvještajima*. TEB poslovno savjetovanje. Dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2017/prijevare-u-financijskim-izvjestajima/> [pristupljeno 09. ožujka 2020.]
25. Tušek, B. (2001), *Hrvatski standardi interne revizije / Interna revizija i kontrola*. Zagreb: Poreč: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, str. 153 – 180.
26. Tušek, B., Klikovac, A. (2013) *Analiza mogućih modela forenzične revizije u Republici Hrvatskoj*, *Ekonomski pregled*, 64(2), str. 101-122.
27. Tušek, B., Žager, L. (2004) *Uloga revizora u sprječavanju pogrešaka i prijevara*, *Revizija*, 12(3).
28. Tušek, B., Žager, L. (2008) *Revizija*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika. str. 8-423.
29. Tušek, B., Žager, L., Barišić, I., (2014) *Interna revizija*, Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika.
30. Vodič za korištenje Međunarodnih revizijskih standarda u reviziji malih i srednjih subjekata, *I. Svezak – Ključni koncepti, treće izdanje: Guide to Using ISAs in the Audits of Small- and Medium-Sized Entities, Volume 1 – Core Concepts, Third Edition*, ISBN: 978-1-60815-099-1, str. 66.
31. Ured za publikacije Europske unije, (2015). Vodič za korisnike o definiciji malih i srednjih poduzeća [online], Luxembourg, str: 3-31 Dostupno na: <https://strukturnifondovi.hr/wp-content/uploads/2017/06/Vodiczakorisnikeodefinicijimalihisrednjihpoduzeca.pdf> [pristupljeno 05. Travnja 2024.]
32. Zakon o reviziji, Narodne novine br. 127/2017.
33. Zakon o računovodstvu NN 85/24 na snazi od 27.07.2024. POGLAVLJE VI. FINANCIJSKO IZVJEŠTAVANJE Godišnji financijski izvještaji Članak 18.
34. Zenzerović, R. (2015.) *Forenzična revizija: Rani signali upozorenja na potencijalne prijevare*. Researchgate [online] , poglavlje 7, str. 1-29. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/search.Search.html?type=publication&query=%E2%80%A2Zenzerovi%C4%87,%20R.%20Rani%20signali%20upozorenja%20na%20potencijalne%20prijevare> [pristupljeno 11. ožujka 2020.]
35. Wells, J.T: (2017.) *Corporate Fraud Handbook, Prevention and Detection*, Fifth Edition, Wiley.

Popis grafikona

Grafikon 1. Spol ispitanika (n=36)	36
Grafikon 2. Životna dob ispitanika (n=36)	37
Grafikon 3. Broj zaposlenih u organizaciji ispitanika (n=36)	38
Grafikon 4. Najčešći oblik prijave u organizaciji (n=36)	39
Grafikon 5. Vrste prijave kod protupravnog prisvajanja imovine (n=36)	39
Grafikon 6. Najčešće vrste prijave u financijskim izvještajima (n=36)	40
Grafikon 7. Najčešći razlog za nastanak prijave (n=36)	41
Grafikon 8. Vrste pogrešaka s kojima su se ispitanici susreli (n=36)	42
Grafikon 9. Metode korištene kod otkrivanja prijave i pogrešaka (n=36)	43
Grafikon 10. Mjere za sprječavanje i otkrivanje prijave (n=36)	44
Grafikon 11. Sudjelovanje menadžmenta / vlasnika u pogrešnom prikazivanju i prijavi	45
Grafikon 12. Sudjelovanje zaposlenih u pogrešnom prikazivanju i prijavama	46
Grafikon 13. Edukacija zaposlenih o rizicima prijave	46

Popis slika

Slika 1: Trokut prijave.....	7
------------------------------	---

Popis tablica

Tablica 1. Vrste prijave.....	9
-------------------------------	---

Prilozi

Prilog 1

Anketni upitnik

Poštovani,

studentica sam specijalističkog diplomskog stručnog studija Ekonomike poduzetništva na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu te za potrebe diplomskog rada u sklopu kolegija „Uvod u reviziju“ provodim istraživanje na koji način se uočavaju i otkrivaju prijevare u financijskim izvještajima malih i srednjih poduzeća.

Rezultati će se koristiti isključivo kao sastavni dio diplomskog rada te je Vaša anonimnost u potpunosti zajamčena.

Molim Vas da odvojite 10-ak minuta Vašeg vremena kako bih prikupila što više odgovora za provođenje istraživanja.

Unaprijed zahvaljujem na odvojenom vremenu i uloženom trudu za ispunjavanje ovog anketnog upitnika.

U slučaju eventualnih upita vezanih uz samo istraživanje, slobodno se javite na e-mail: rljubic@net.efzg.hr

Spol:

- Ženski
- Muški

Dob:

- Od 25- 35
- Od 36- 45
- Od 46 – 55
- Više od 56 godina

Stupanj obrazovanja:

- VŠS
- VSS
- Magistar struke
- Doktor struke

Ukupan broj godina radnog staža:

- Do 10 godina
- Od 11 – 20 godina
- Od 21 – 30 godina
- Više od 30 godina

Broj zaposlenih u Vašoj organizaciji:

- 1 – 15
- 16 – 30
- 31 – 50
- 50 +

Veličina Vašeg poduzeća:

- Mikro
- Malo
- Srednje

Vaša funkcija u organizaciji:

- Vlasnik
- Menadžer
- Računovođa
- Ostalo _____

S kojim oblikom financijske prijevare ste se najviše susretali:

- Korupcija
- Protupravno prisvajanje imovine
- Prijevarno financijsko izvještavanje
- Drugo
- Nemam iskustva s financijskim prijevarama

S kojima od navedenih vrsta prijevara u financijskim izvještajima ste se susretali:

- Namjerna upotreba pogrešnih računovodstvenih načela
- Manipuliranje, krivotvorenje ili promjena računovodstvenih zapisa
- Pogrešno prikazivanje događaja
- Namjerno izostavljanje transakcija
- Nemam iskustva s prijevarnim financijskim izvještavanjem
- Ostalo _____

Koji od navedenih uvjeta je bio prisutan prilikom nastanka prijevare?

- Pritisak / motivacija
- Prilika zbog neučinkovite kontrole
- Racionalizacija (opravdavanje samoga sebe)
- Nemam iskustva s prijevarama
- Ostalo _____

Koji od navedenih razloga je bio najčešći za nastavak prijevare?

- Prikazivanje veće dobiti
- Plaćanje privatnih troškova vlasnika
- Plaćanje manjeg poreza
- Nesuglasice s prethodnim ili sadašnjim revizorom
- Neučinkoviti računovodstveni i informacijski sustavi
- “Pranje novca”
- Nemam iskustva s prijevarama u poslovanju
- Ostalo _____

Jeste li se susreli s nekom od prijevara kod protupravnog prisvajanja imovine?

- Korištenje imovine poduzeća
- Plaćanje robe I usluga koje nisu zaprimljene.
- Pronevjera primitaka
- Krađa fizičke imovine ili intelektualnog vlasništva
- Nemam iskustva s prijevarama
- Ostalo _____

S kojom od navedenih vrsta pogrešaka ste se susreli?

- Pogreške u primjeni računovodstvenih načela
- Pogrešno prikazivanje činjenica kod izvještavanja
- Pogreške u prikupljanju I obradi podataka za sastavljanje financijskih izvještaja
- Tiskarske pogreške
- Fiktivni računi
- Nemam iskustva s pogreškama u poslovanju
- Ostalo _____

Na koji način štitite organizaciju od mogućih financijski prijevara?

- Provjera poslovnih partnera
- Forenzično računovodstvo
- Interne kontrole
- Ostalo _____

Metode koje su korištene kod otkrivanja prijevara i pogrešaka?

- Interna kontrola / revizija
- Nadzor od strane vlasnika
- Dojave
- Edukacija zaposlenih o rizicima prijevare
- Tehnološki alati (softveri za analizu podataka)
- Ostalo _____

Jeste li se susreli s nekim od navedenih ranih indikatora upozorenja na prijevaru u financijskom izvještavanju?

- Nagla promjena u financijskim rezultatima bez jasnog objašnjenja
- Visok stupanj kompleksnosti u financijskim transakcija
- Nedostatak transparentnosti u financijskim izvještajima
- Neuobičajeno visok rizik u poslovanju
- Ostalo _____

Koje mjere bi poduzeće trebalo uvesti za sprječavanje i otkrivanje prijevara?

- Implementacija nadzor odgovarajućih internih kontrola
- Razvijanje prikladnog nadzora
- Stvaranje i održavanje kulture poštenja i visoke etike
- Ostalo _____

Koliko često menadžment / vlasnik sudjeluje u pogrešnom prikazivanju i prijevari?

- Nikad
- Rijetko
- Ponekad
- Često
- Vrlo često
- Ne mogu odgovoriti

Koliko često zaposlenici sudjeluju u pogrešnom prikazivanju i prijevari?

- Nikad
- Rijetko
- Ponekad
- Često
- Vrlo često
- Ne mogu odgovoriti

Koliko često zaposlenici odlaze na edukacije o rizicima prijevare?

- Ne usavršavaju se
- Jednom mjesečno
- Jedno u 6 mjeseci
- Jednom godišnje

Životopis

Osobne informacije:

Ime i prezime: Renata Klarić

Državljanstvo: hrvatsko

Datum rođenja: 18.11.1994.

Spol: žensko

- (+385) 915703043
- E-adresa: renata.ljubic01@gmail.com
- Adresa: Ulica Milana Pavelića 1D, 10000 Zagreb (Hrvatska)

Obrazovanje i osposobljavanje:

VŠS

- Ekonomski fakultet Zagreb [listopada 2013. – Trenutačno]

Adresa: Trg John F. Kennedy 6, 10000 Zagreb (Hrvatska)

<https://www.efzg.unizg.hr/>

SSS

- Komercijalna i trgovačka škola Bjelovar [rujna 2009. – svibnja 2013.]

Adresa: Franje Tuđmana 9, 43000 Bjelovar (Hrvatska)

<http://www.trgovackaskola-bjelovar.hr/>

Osobne vještine

Materinski jezik/jezici: hrvatski

Drugi jezici:

Engleski jezik	Njemački jezik
<ul style="list-style-type: none">• Slušanje: B2• Čitanje: B2• Pisanje: B2• Govorna produkcija: B2	<ul style="list-style-type: none">• Slušanje: A1• Čitanje: A1• Pisanje: A1• Govorna produkcija: A1

Digitalne vještine:

- MS Office (Word, Excel, PowerPoint)
- Internet
- Rad na računalu
- Komunikacijski programi (Skype Zoom, TeamViewer)
- Informacije i komunikacija (pretraživanje interneta)
- Društvene mreže (različite platforme)

Ostale vještine:

- Timski rad
- Sposobnost prilagođavanja promjenama
- S lakoćom prihvaćam i rješavam nove izazove kroz koje napredujem
- Sposobna sam raditi u timu
- Priprema i oblikovanje prezentacija i javno prezentiranje (MS PowerPoint)
- Dobro organizirana
- Pristupačna
- Kreativna
- Vozačka B kategorije

Hobiji:

- Trčanje, fitnes, vožnja biciklom,
- Ribolov, planinarenje,
- Spremanje desertnih ukrasa i kolačića
- Izrada balonskih dekoracija za rođendane i ostale svečane prigode
- Izrada raznih dekoracija i ukrasa